OUDHEIDKUNDIGE DIENST

IN

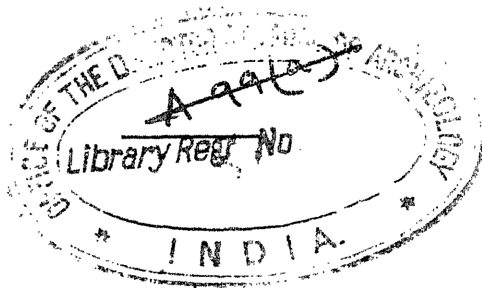
NEDERLANDSCH-INDIË

OUDHEIDKUNDIG VERSLAG 1913

UITGEGEVEN DOOR HET

BATAVIAASCH GENOOTSCHAP VAN
KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN

WELTEVREDEN
ALBRECHT & Co

'S HAGE
M. NIJHOFF

INHOUD

Oudheidkundig Verslag

OVER HET

Eerste kwartaal 1913.

---

§ 1. Personeel.

Bij het personeel hadden geen veranderingen plaats. In de nu reeds meer dan een jaar bestaande vacature, ontstaan door de ontslagaanvrage van den Heer J. Knebel, werd nog niet voorzien.

§ 2. Bureau.

Aan buitengewone werkzaamheden had plaats de uitwer-g door den bureau-assistent van de resultaten der door em in het vorig en den aanvang van het loopende kwartaal ndernomen inventarisatie-reizen. Als gevolg hiervan konden worden aangeboden:

een opgave van de steenen beelden, enz. bewaard bij de pasanggrahan op het Diëng-plateau,

een opgave van de Hindu-oudheden in de residentie Banjoemas, en

een opgave van de Hindu-oudheden in de residentie Pekalongan, met uitzondering van de afdeeling Brĕbĕs.

De negatieven-collectie werd verrijkt met vijf cliché's van Moeara Takoes, Padangsche Bovenlanden, geschenk van den Assistent-Resident t. b. L. C. Westenenk. Een poging om door aankoop in het bezit te komen van de door wijlen den fotograaf Cephas te Jogjakarta vervaardigde cliché's had geen succes.

Van de negatieven en abklatschen uit het voormalig rijk van Pasè, thans op het Oudheidkundig Bureau bewaard, worden de lijsten hierbij afgedrukt als Bijlagen D en E.

Ten slotte werd op de gewone wijze aan verzoeken om afdrukken enz. voldaan.

§ 3. Reizen.

In Januari ondernam ik een dienstreis naar het Diëng-plateau, waarbij ik tevens gelegenheid vond Jogjakarta, Magelang en den Boro-Budur te bezoeken. In Maart werd een kort bezoek gebracht aan oud-Bantam, in verband met een voorgestelde restauratie van de graven te Pakalangan aldaar. Over een en ander zie men § 4. Aan mijn voornemen tot een reis naar Modjokerto (§ 15 van het vorig verslag) kon tengevolge van de ziekte van den regent geen gevolg gegeven worden.

Het lid der Commissie de Heer Leydie Melville vertoefde gedurende dit kwartaal op het Diëng-plateau, behalve den tijd, dat zijn aanwezigheid te Batavia vereischt werd.

De assistent Sell beëindigde zijn inventarisatiereis door de residentie Pekalongan (met uitzondering van de afdeeling Brĕbĕs) in de maand Januari.

§ 4. Bescherming van monumenten.

De contrôle van den *Boro-Budur* gaf tot geen bijzondere opmerkingen aanleiding. Te *Prambanan* trad een nieuwe bewaarder der oudheden op.

Bij mijn bezoek aan het *Diëng-plateau* had ik gelegenheid te constateeren, dat de kwestie van de beveiliging der tempels van de Ardjoena-groep tegen het moeraswater een voorloopig bevredigende oplossing gevonden heeft door middel van de door den Heer Melville gegraven afwateringskanalen, welke evenals de verbindingswegen op zeer doelmatige wijze zijn aangelegd. Waar een volkomen drooglegging van het plateau, naar reeds jaren geleden werd vastgesteld, slechts tegen hooge kosten zou kunnen plaats hebben en de benoodigde sommen daar niet voor beschikbaar gesteld konden worden, is ongetwijfeld een behoorlijke afwatering, als die waarvoor thans gezorgd is, de beste wijze, waarop in dit opzicht

de tempels beschermd kunnen worden. In het hartje van den regentijd waren ze alle geheel droog te bereiken.

De tempels zijn thans geheel schoongemaakt; van enkele bleek, dat ze eenige versterking noodig zullen hebben. Deze zal, wanneer de andere werkzaamheden zulks veroorloven, worden aangebracht.

Nabij Oud-Bantam is het gebouwtje, dat de graven te *Pakalangan* bedekt, bijna geheel ingestort, terwijl ook de naaste omgeving de sporen van verwaarloozing draagt. Daar er echter voldoende gegevens zijn om vast te stellen hoedanig de vroegere toestand was, zal een herstelling van het gebouwtje en opruiming van de omgeving niet het minste bezwaar opleveren. Aangezien de Oudheidkundige Commissie als zoodanig met Islamitische oudheden geen bemoeienis heeft, wordt een afzonderlijke beslissing verwacht, op welken voet de bedoelde herstelling zal plaats hebben.

§ 5. **Inventarisatie.**

De inventarisatie van de oudheden in de residentie *Pekalongan* kwam gereed, met uitzondering van de afdeeling Brĕbĕs. Buitengewone vondsten of verrassingen deden zich daarbij niet voor. Deze inventarisatie geschiedde door den assistent den Heer Sell, welke eveneens met het opstellen van de Beschrijving belast werd.

§ 6. **Nieuwe opnamen, opgravingen, enz.**

De opgravingen en opnamen op het *Diëng-plateau* hadden, voorzoover de weersgesteldheid zulks toeliet, hun gewonen voortgang, met name het onderzoek van de fundamenten 5, 6, 7, 8, 9 en 10. Bij de ontgraving van no. 5 werd een zittend steenen beeldje aangetroffen. Het fundament no. 8 werd nader opgemeten en in teekening gebracht.

Door het vinden van verscheidene neuten enz. in situ, gecombineerd met andere gegevens, kon thans worden vastgesteld, dat de gebouwen, welke op deze fundamenten gestaan hebben, van hout zijn geweest, een zaak, waaraan vroeger

nog wel getwijfeld is. Zeer eigenaardig is wel, dat dezelfde opzet en indeeling, welke blijkens die fundamenten de woningen dezer vroege Hindu-Javanen gehad hebben, nog thans in de kratons van Solo en Jogja gevolgd worden.

Over de opnamen in *Pasè* raadplege men het als Bijlage C hierbij gevoegde kwartaalverslag van de werkzaamheden aldaar.

§ 7. **Vondsten.**

Bijzondere vondsten op Java kwamen niet ter mijner kennis.

De Heer H. Witkamp, mijningenieur te Balikpapan, deed mededeelingen van zijn bevindingen bij een tocht naar den Kombeng in *Koetei*, van welke plaats enkele beelden in het Museum te Batavia aanwezig zijn. De Heer Witkamp trof in een grot in genoemden berg een twaalftal beelden aan, waaronder een Ganeça, Kartikeya, nandi en rākṣasa met zekerheid volgens de schets te herkennen zijn en enkele van de overige nog zeer belangrijke attributen vertoonen. Het grootste is ± 110 c.M. hoog. Voorts zijn er nog een Brahmakop, een ellipsvormige schijf en ettelijke dozijnen behouwen steenen, parallelopipedisch en van sectorvormige doorsnede, ± 25 × 20 × 10 c.M. metende, en halfvermolmde ijzerhouten balken met rechthoekige gaten. Dit alles schijnt van elders in de grot gesleept te zijn; de beelden en steenen bestaan uit zandsteen. De G. Kombeng ligt naar een voorloopige schatting ongeveer 15 K. M. ten Oosten van het Dajak-dorp Lamin Djeloeai aan de Tĕlĕn-rivier. Nog trof de Heer Witkamp te Moeara Kaman een zuil aan, lang 2.55 M., doorsnede 30 × 40 c.M., uit een grauw vulcanisch gesteente.

§ 8. **Epigraphie.**

Het afdrukken van de transscripties van Dr. Brandes had geregeld, hoewel langzaam, voortgang. Ten behoeve van deze uitgave werden eenige foto's vervaardigd naar abklatschen van verschillende op Java voorkomende schriftsoorten.

§ 9. **Fotografieën.**

Hierbij worden 48 afdrukken aangeboden, waarvan de nummers 1499 — 1503 (Moeara Takoes) door den assistent-resident den Heer Westenenk opgenomen werden en de nummers 1504 — 1534 (schriftsoorten van Oud-Javaansche inscripties en bronsjes uit het Museum te Batavia) door den Heer Leydie Melville. De lijst is als Bijlage A hierbij afgedrukt.

§ 10. **Teekeningen.**

De stand van het teekenwerk, hetwelk gedurende dit kwartaal hoofdzakelijk op den Diëng betrekking had, is opgenomen in Bijlage B, een lijst der teekeningen van Pasè in Bijlage F.

§ 11. **Musea en Verzamelingen.**

Het Museum te *Jogjakarta* is thans geheel verdwenen, overeenkomstig het medegedeelde in de overeenkomstige paragraaf van het vorig verslag.

De naar *Magelang* overgebrachte beeldwerken lagen daar bij mijn bezoek gedeeltelijk nog onuitgepakt en grootendeels onbeschermd. Sindsdien heeft de Gemeenteraad, naar mij ter oore kwam, besloten tot het aanstellen van een bewaker. Dat overigens tot de inrichting van een Museum nog niet werd overgegaan, ligt niet zoozeer aan dit college als wel aan het voortdurend uitblijven van de beslissing der regeering in zake den afstand van de tot dit doel aangevraagde pasebban op de aloen-aloen.

Op het *Diëng-plateau* werd zorg gedragen voor een betere opstelling en voor de catalogiseering van de bij de pasanggrahan bewaarde beeldwerken.

In het Museum te *Batavia* werden fotografische opnamen gedaan van eenige Buddhistische bronzen, ten behoeve van de samenstelling van een overzicht dezer voorwerpen.

§ 12. **Lijst van Monumenten.**

De contrôle der bestaande lijsten en samenstelling der

detail-lijsten moet worden uitgesteld, totdat over normaal personeel zal worden beschikt.

§ 13. **Publicaties.**

Door verschillende oorzaken buiten onze macht gelegen is het Oudheidkundig Verslag over het 4de kwartaal 1912 nog niet verschenen en werden van het Rapport 1912 in drie maanden tijds slechts vijf vel afgedrukt. De bij dit laatste Rapport behoorende platen zijn ter reproductie in behandeling bij den Topografischen Dienst.

§ 14. **Geschenken.**

Aan *boekwerken* werden gedurende dit kwartaal geen geschenken ontvangen.

Van de door den Heer L. C. Westenenk aangeboden *cliché's* van Moeara Takoes is reeds melding gemaakt in § 2.

Een *foto* en *schetsteekening* van beelden op den G. Komberg werd ontvangen van den Heer H. Witkamp te Balikpapan (zie § 7).

§ 15. **Programma voor het volgend kwartaal.**

Ook voor het volgend kwartaal staat als hoofdpunt de voortzetting der werkzaamheden op het Diëng-plateau op het programma. Voorzoover die zich daarmede vereenigen laten, zullen andere zaken van geringen omvang eveneens in behandeling genomen worden. Ondergeteekende hoopt, indien mogelijk, gelegenheid te vinden voor een dienstreis naar Prambanan, in verband met het optreden van een nieuwen opzichter der oudheden aldaar, en naar Modjokerto.

De Oudheidkundige Ambtenaar, Voorzitter
der Commissie in Nederl.-Indië voor
Oudheidkundig Onderzoek op
Java en Madoera,

Dr. N. J. Krom.

Batavia, April 1913.

Lijst der fotografische opnamen

over het 1ste kwartaal 1913.

Nummer.	Formaat.	Plaats.	Korte omschrijving.
1499	13 × 18	Moeara Takoes (Padangsche Bovenlanden).	gezicht op de oudheden.
1500	„	id.	stūpa.
1501	„	id.	overige oudheden.
1502	„	Baloeng (Pad. Bovenl).	ruw beeld (ninie' akoean samoei').
1503	„	id.	hetzelfde beeld.
1504	18 × 24	Dinaja (Pasoeroehan), thans Mus. Bat. D. 113.	schriftsoort van beschreven steen 682 çaka.
1505	„	Midden-Java, thans Mus. Bat. D. 7.	idem 775 çaka.
1506	„	Midden-Java, thans Mus. Bat. D. 10.	idem 779 çaka.
1507	„	Ngabean? (Magelang), thans Mus. Bat. E. 6.	koperplaat van 801 çaka.
1508	„	Magelang, thans Mus. Bat. E. 18.	idem van begin 9de eeuw.
1509	„	Singasari, thans Mus. Bat. D. 109.	schriftsoort van beschreven steen 813 çaka.
1510	„	Midden-Java, thans Mus. Bat. D. 17.	idem 828 çaka.
1511	„	Nanggoelan (Jogja), thans Mus. Bat. D. 19.	idem, onbekend jaar.
1512	„	Lawadjati (Malang), thans Mus. Bat. D. 103.	idem 851 çaka.

Nummer.	Formaat.	Plaats.	Korte omschrijving.
1513	18 × 24	Soerabaja (res.), thans Mus. Bat. D. 25.	idem 943 çaka.
1514	„	idem, thans Indian Museum, Calcutta.	idem 963 çaka.
1515	„	Ngantang (Malang), thans Mus. Bat. D. 9.	idem 1057 çaka.
1516	„	Soerabaja (res.), thans Mus. Bat. D. 13.	idem 1125 çaka.
1517	„	Sidoteka (Modjokerto), thans Mus. Bat. E. 25.	koperplaat van 1245 çaka.
1518	„	Bendosari (Trenggalek), thans Mus. Bat. E. 35.	koperplaat tusschen 1272 en 1287 çaka.
1519	13 × 18	Jogjakarta, thans Mus. Bat. No 619.	bronzen beeld van Avalokiteçvara (tweearmig).
1519*a*	„	id.	zelfde, vergroot.
1520	18 × 24	Coll. Kläring te Jogjakarta, thans Mus. Bat. No. 626*bI*.	bronzen beeld van Avalokiteçvara (zesarmig).
1521	13 × 18	Tati Anom (Soerakarta), thans Mus. Bat. No. 518*a*.	bronzen beeld van Halāhala-Lokeçvara.
1521*a*	„	id.	zelfde, vergroot.
1522	18 × 24	Soerakarta, thans Mus. Bat. No. 603.	bronzen beeld van Amoghapāça.
1522*a*	„	id.	zelfde, vergroot.
1523	13 × 18	Jogjakarta, thans Mus. Bat. No. 626*b*.	zilveren beeld van Amoghapāça.
1523*a*	„	id.	zelfde, vergroot.
1524	18 × 24	Semarang, thans Mus. Bat. No. 626.	verzilverd bronzen beeld van Avalokiteçvara (twaalfarmig).
1524*a*	„	id.	zelfde, vergroot.
1525	„	Sorogedoeg (Jogjakarta), thans Mus. Bat. No. 606*a*.	bronzen beeld van Maitreya.

Nummer.	Formaat.	Plaats.	Korte omschrijving.
1526	13 × 18	Batoe Kapoer (Krawang), thans Mus. Bat. No. 659*a*.	zilveren beeld van Maitreya.
1526*a*	„	id.	zelfde, vergroot.
1527	„	Jogjakarta, thans Mus. Bat. No. 607.	bronzen beeld van Mañjuçrī.
1527*a*	„	id.	zelfde, vergroot.
1528	„	Coll. Kläring te Jogjakarta, thans Mus. Bat. No. 602*d*.	bronzen beeld van Vajrasattva.
1528*a*	„	id.	zelfde, vergroot.
1529	18 × 24	Kedoe, thans Mus. Bat. No. 632.	bronzen beeld van Vajrapāṇi.
1529*a*	„	id.	zelfde, vergroot.
1530	13 × 18	Kedoe, thans Mus. Bat. No. 639.	bronzen beeld van Prajñāpāramitā.
1530*a*	„	id.	zelfde, vergroot.
1531	„	Koenti (Madioen), thans Mus. Bat. No. 639*a*.	bronzen beeld van Cundā.
1531*a*	„	id.	zelfde, vergroot.
1532	18 × 24	Mus. Bat. No. 636.	bronzen beeld van Mārīcī.
1532*a*	„	id.	zelfde, vergroot.
1533	„	Djijoe (Modjokerto), thans Verz. Modjokerto No. 61.	schriftsoort van beschreven steen 1408 çaka.
1534	„	id.	idem.

Afgesloten 31 Maart 1913.

Stand van het teekenwerk.

1ste Kwartaal 1913.

Tjandi Selagriya.

Gecalqueerd werden:

1. Plattegrond, schaal 1 : 20.
2. Vooraanzicht, „ „
3. Doorsnede, „ „

Tjandi Djedong, Kasiman-tengah en Rimbi.

De in het vorig verslag opgesomde teekeningen werden ten behoeve der reproductie bijgewerkt en van de afmetingen voorzien.

Diëng-plateau.

Van de fundamenten No. 2, 3 en 4 werden de oude teekeningen van Pet en Mijer overgeteekend en overeenkomstig de nieuwe gegevens nieuwe netteekeningen vervaardigd.

BIJLAGE C.

Uittreksel

UIT HET

Verslag over de oudheidkundige werkzaamheden in Pasè

in het eerste kwartaal 1913.

UITGEBRACHT DOOR

J. J. de Vink.

In mijn voorgaand rapport meldde ik, dat er gewerkt werd op *Peuët-Ploh-Peuët* en daar ik niet geheel gereed was gekomen, zette ik in dit kwartaal deze werkzaamheden voort van 2 Januari tot 25 Februari.

De teekenaars hielden zich onledig met het maken van abklatschen, indien het weer niet toeliet, dat er geteekend werd. In Januari viel steeds regen en in Februari was er bijna elken dag betrokken lucht of hevige wind, zoodat ook mijn fotografische opnamen zeer langzaam vorderden en ik eerst op 25 Maart den laatsten grafsteen van bovengenoemd complex kon fotografeeren.

Op 22 Januari groef de Habib met zijn koelies op mijn aanwijzing een proefsleuf op het terrein zuidelijk van Peuët-Ploh-Peuët. De resultaten waren van dien aard, dat ik over de beide stukken grond een sleuf en twee dwarssleuven liet graven ter diepte van 1 M. en breedte van 1. 50 M. (Zie situatie Peuët-Ploh-Peuët, schaal 1: 500). Overal, waar met de spade de grond werd omgehaald, werden roode potscherven gevonden, ook roode gebakken aarde en eenige steenen, die als gereedschap bij het bakken van potten bleken te dienen; den vorm ervan beschrijf ik niet,

daar ik ze alle mede opzend. Van deze steenen vond ik vier exemplaren, één van hardsteen en drie van gebakken aarde.

Toen de werkzaamheden van de koelies op Peuët-Ploh-Peuët geeindigd waren en de teekenaars mij daar ook niet meer konden helpen, verplaatste ik op 26 Februari de werkzaamheden naar *Toengoe Sarèh*, waar ik op het oogenblik nog werk.

Dit complex ligt op een plat afgeknotten heuvel aan den rand van Kampong Samoedra en den colonneweg naar Tjot Astana.

Toen ik het terrein om dit complex liet schoonkappen, vond ik er veel beschreven graven bij. Ook aan den overkant van den colonneweg trof ik nog vele graven aan, die weliswaar niet zichtbaar waren, doch wier plaats mij werd aangewezen door de bevolking. Deze graven liggen gemiddeld 65 c. M. onder het tegenwoordig niveau bedolven door jaarlijksche aanslibbing tengevolge van de banjirs.

Op 11 Maart nam ik een metselaar in dienst voor de restauratie van het graf van Toengoe Sidi. De onkosten bedroegen aan werkloon en materiaal *f* 45; eerstdaags zal over dit graf nog een afdak geplaatst worden.

In dit kwartaal werd voor *f* 966,16 verwerkt.

Lho' Seumawe, 6 April 1913.

BIJLAGE D.

Lijst der photographische opnamen

UIT HET

voormalig rijk van Pasè [1]).

Nummer.	Formaat.	Plaats.	Korte omschrijving.
1	13 × 18	Koeta Kareuëng.	Graf I, zijde 1 en 7
2	„	id.	id. „ 2 en 8
3	„	id.	id. „ 3 en 5
4	„	id.	id. „ 4 en 6
9	18 × 24	id.	Graf II, zijde 1 en 4 (12)
10	„	id.	id. „ 2 en 3 (11)
13	13 × 18	id.	Graf III, zijde 1
13*	18 × 24	id.	id. „ 1
14	13 × 18	id.	id. „ 2
15	„	id.	id. „ 3
16	„	id.	id. „ 4
17	„	id.	id. „ 5
18	„	id.	id. „ 6
19	„	id.	id. „ 7
20	„	id.	id. „ 8
21	„	id.	Graf IV, zijde 1
21*	18 × 24	id.	id. „ 1
22	13 × 18	id.	id. „ 2
22*	18 × 24	id.	id. „ 2
23	13 × 18	id.	id. „ 3
24	„	id.	id. „ 4

1) In deze lijst zijn zoowel de opnamen van den Heer Leydie Melville als die van den Heer de Vink opgenomen.

Nummer.	Formaat.	Plaats.	Korte omschrijving.
25	13 × 18	Koeta Kareuëng.	Graf IV, hoekpilaar Z. zijde.
26	18 × 24	id.	id. gezicht Z. W. zijde.
27	13 × 18	id.	Graf V, zijde 1.
27*	18 × 24	id.	id. „ 1.
28	13 × 18	id.	id. „ 2.
29	„	id.	id. „ 3.
29*	18 × 24	id.	id. „ 3.
30	13 × 18	id.	id. „ 4.
30*	18 × 24	id.	id. „ 4.
31	13 × 18	id.	id. „ 5.
32	„	id.	id. „ 6.
33	„	id.	id. „ 7.
34	„	id.	id. „ 8.
35	18 × 24	id.	id. gezicht ten Noorden.
36	„	id.	id. „ „ Oosten.
37	„	id.	id. „ „ Oosten, boven de sokkel.
38	„	id.	id. detailaanzicht ten Oosten.
39	„	id.	id. id.
40	„	id.	id. gezicht Oost-Zuid.
41	„	id.	id. „ ten Zuiden.
42	„	id,	id. „ „ Westen.
43	„	id.	id. detailaanzicht ten Westen.
44	„	id.	id. id.
45	„	id.	id. gezicht ten Noord-Westen.
46	13 × 18	id.	Graf VI, zijde 1.
46*	18 × 24	id.	id. „ 1.
47	13 × 18	id.	id. „ 2.
48	„	id.	id. „ 3.
48*	18 × 24	id.	id. „ 3.

Nummer.	Formaat.	Plaats.	Korte omschrijving.
49	13 × 18	Koeta Kareuëng.	Graf VI, zijde 4
50	"	id.	id. " 5
51	"	id.	id. " 6
52	"	id.	id. " 7
53	"	id.	Graf VII, zijde 1
54	"	id.	id. " 2
55	"	id.	id. " 3
56	"	id.	id. " 4
57	"	id.	id. " 5
58	"	id.	id. " 6
59	"	id.	id. " 7
59*	18 × 24	id.	id. " 7
60	13 × 18	id.	id. " 8
61	"	id.	Graf VIII, zijde 1
61*	18 × 24	id.	id. " 1
62	13 × 18	id.	id. " 2
62*	18 × 24	id.	id. " 2
63	13 × 18	id.	id. " 3
63*	18 × 24	id.	id. " 3
64	13 × 18	id.	id. " 4
64*	18 × 24	id.	id. " 4
65	"	id.	Graf IX, zijde 1
66	"	id.	id. " 1*a*
67	"	id.	id. " 2
68	"	id.	id. " 3
69	"	id.	id. " 3*a*
70	"	id.	id. " 4
71	"	id.	id. " 5
72	"	id.	id. " 6
73	"	id.	id. " 6*a*
74	13 × 18	id.	id. " 7
75	18 × 24	id.	id. " 8
76	"	id.	Graf X, zijde 1

Nummer.	Formaat.	Plaats.	Korte omschrijving.
76*	18 × 24	Koeta Kareuëng.	Graf X, no. 1*a*.
77	„	„	id. „ 2.
78	„	„	id. „ 2*a*.
79	„	„	id. „ 2*b*.
80	13 × 18	„	id. „ 3.
81	„	„	id. „ 4.
82	„	„	id. „ 5.
83	18 × 24	„	id. „ 6.
84	„	„	id. „ 7.
85	„	„	id. „ 7*a*.
86	„	„	id. „ 8.
87	„	„	id. „ 9.
88	„	„	id. „ 9*a*.
89	„	„	id. „ 10.
90	„	„	id. „ 11.
91	„	„	id. „ 11*a*.
92	„	„	id. „ 12.
93	„	„	id. „ 13.
94	„	„	id. „ 13*a*.
95	13 × 18	„	id. „ 14.
96	„	„	id. „ 15.
97	„	„	id. „ 16.
98	„	„	id. „ 17.
99	18 × 24	„	id. „ 18.
100	„	„	id. „ 19.
101	„	„	id. „ 19*a*.
102	„	„	id. „ 20.
103	„	„	id. „ 21.
104	„	„	id. „ 21*a*.
105	„	„	id. „ 22.
106	„	„	id. „ 23.
107	„	„	id. „ 23*a*.
108	„	„	id. „ 24.

Nummer.	Formaat.	Plaats.	Korte omschrijving.
109	18 × 24	Koeta Kareuëng.	Graf X, no. 25
110	,,	id.	id. ,, 25*a*
111	,,	id.	id. ,, 26
112	13 × 18	id.	id. ,, 27
113	18 × 24	id.	Graf IX, ,, 28
114	,,	id.	Graf X, ,, 29
115	13 × 18	id.	Graf XI, zijde 1 en 2 (116)
117	,,	id.	Graf XII, ,, 1
118	,,	id.	id. ,, 2 en 8 (124)
119	,,	id.	id. ,, 3
120	,,	id.	id. ,, 4 en 6 (122)
121	,,	id.	id. ,, 5
121*	18 × 24	id.	id. ,, 5
123	13 × 18	id.	id. ,, 7
125	,,	id.	id. ,, 9 en 10 (126)
127	,,	id.	Graf XIII, zijde 1 en 4 (130)
128	,,	id.	id. ,, 2 en 3 (129)
130*	18 × 24	id.	id. ,, 4
131	13 × 18	id.	Graf XIV, zijde 1
131*	18 × 24	id.	id. ,, 1
132	13 × 18	id.	id. ,, 2
132*	18 × 24	id.	id. ,, 2
133	13 × 18	id.	id. ,, 3
133*	18 × 24	id.	id. ,, 3
134	13 × 18	id.	id. ,, 4
134*	18 × 24	id.	id. ,, 4
135	,,	id.	Graf XV, zijde 1 en 7 (141)
136	,,	id.	id. ,, 2 en 8 (142)
137	,,	id.	id. ,, 3 en 5 (139)
138	,,	id.	id. ,, 4 en 6 (140)
143	,,	id.	id. dekplaat.
144	,,	id.	id. middenvak.
145	,,	id.	id. detail.

Nummer.	Formaat.	Plaats.	Korte omschrijving.
146	18 × 24	Koeta Kareuëng.	Graf XV, detail
147	,,	,,	Graf XVI, zijde 1 en 7 (153)
148	,,	,,	id. ,, 2 en 8 (154)
149	,,	,,	id. ,, 3 en 5 (151)
150	,,	,,	id. ,, 4 en 6 (152)
155	13 × 18	,,	Graf XVII, zijde 1
156	,,	,,	id. ,, 2
157	,,	,,	id, ,, 3
158	,,	,,	id. ,, 4
159	,,	,,	id. ,, 5
160	,,	,,	id. ,, 6
161	,,	,,	Graf XVIII, zijde 1 (Radja Bakoel)
161*	18 × 24	,,	id. ,, 1
162	13 × 18	,,	id. ,, 2
163	,,	,,	Graf XIX, zijde 1
164	,,	,,	id. ,, 2
165	,,	,,	id. ,, 3
166	,,	,,	id. ,, 4
167	,,	,,	id. ,, 5
168	,,	,,	id. ,, 6
169	,,	,,	id. ,, 7
169*	18 × 24	,,	id. ,, 7
170	13 × 18	,,	id. ,, 8
171	,,	,,	id. topfiguren 9 en 10 (172)
173	,,	,,	id. fragmenten met schrift
174	,,	,,	id. ,,
175	,,	,,	id. ,,
176	,,	,,	id. ,,
177	,,	,,	id. ,,
178	,,	,,	id. ,, (179)

Nummer.	Formaat.	Plaats.	Korte omschrijving.
180	13 × 18	Koeta Kareuëng.	Graf XIX, dekplaat met schrift
181	,,	id.	id. ,, detail
182	,,	id.	id. ,, ,,
183	18 × 24	id.	Aanzicht begraafplaats Z. ten Westen
184	,,	id.	id.
185	,,	id.	id. Oost ten Zuiden
186	,,	id.	Praalgraven No. IX en X, na het afbreken van de overdekking; Noord
187	,,	id.	idem Noord ten Oosten
188	,,	id.	id. Oost
189	,,	id.	id. Oost ten Zuiden
190	,,	id.	id. Zuid ten Westen
191	,,	id.	id. West
192	,,	id.	id. West ten Noorden
193	,,	id.	id. W. N. ten Noorden
194	,,	id.	id. O. Z. ten Oosten
195	,,	id.	Grafsteen, Noordaanzicht
196	,,	id.	Teerlingsplaat. Oostaanzicht
197	,,	id.	,, met inschrift
198	,,	id.	Grafsteen bij het graf van Teungkoe Sidi.
198*	24 × 30	id.	idem
199	18 × 24	id.	Grafsteen met gestileerd plantornament
200	,,	id.	id. gekroond door bimba-ornament met lamp
200*	24 × 30	id.	id. id.
201	13 × 18	id.	id. gestileerd waaierpalm-ornament
202	18 × 23	id.	Aanvullende opname van de foto 's 173—178
203	,,	id.	

Nummer.	Formaat.	Plaats.	Korte omschrijving.
204	24 × 30	Samoedra.	Graf I, hoofd-einde 1 [1])
205	„	„	id. „ 3
206	„	„	id. voeteneinde 7
207	„	„	id. „ 5
208	„	„	id. hoofd- en voeteneinde 2 en 8
209	„	„	id. hoofd- en voeteneinde 4 en 6
210	„	„	Graf II, hoofd-einde 1
211	„	„	id. voeteneinde 2
212	„	Toengoe Sidi.	Graf IV, hoofd-einde 1
213	„	„	id. „ 3
214	„	„	id. voeteneinde 7
215	„	„	id. „ 5
216	„	„	id. hoofd- en voeteneinde 2 en 8
217	„	„	id. hoofd- en voeteneinde 4 en 6
218	18 × 24	„	Graf III, zijaanzicht detail-opname
219	„	„	id. vooraanzicht zonder schrift
220	„	„	id. „ met schrift
221	„	„	id. achteraanzicht
222	„	„	id. zijaanzicht van de bovenste vijf lagen
223	„	„	id. achteraanzicht van de bovenste vijf lagen
224	„	„	Graf VII, hoofd-einde 1
225	„	*Koeta Kareuëng.*	id. „ 3

1) De aanduidingen hoofd- en voeten-einde in de volgende nummers zijn gebleken niet alle juist te zijn.

Nummer.	Formaat.	Plaats.	Korte omschrijving.
226	18 × 24	Koeta Kareuëng.	Graf VII, voeteneinde 7
227	„		id. „ 5
228	„	„	id. hoofd- en voeteneinde 2 en 8
229	„	„	id. hoofd- en voeteneinde 4 en 6
230	„	„	Graf XXI, zij- en vooraanzicht
231	„	„	id. hoofd-einde 1
232	„	„	id. „ 2
233	„	„	id. „ 3
234	„	„	id. „ 4
235	„	„	id. voeteneinde 5
236	„	„	id. „ 6
237	„	„	id. „ 7
238	„	„	id. „ 8
239	„	Samoedra	Vooraanzicht van grafsteen No. I
240	„	„	Voor- en bovenaanzicht van grafsteen No. II
241	„	„	Zij- en vooraanzicht van grafsteen No. III

Lijst der abklatschen
uit het voormalig rijk van Pasè.

No.	Plaats.	Korte omschrijving.
553	Samoedra.	Graf I, zijde 1 (twee steenen).
554	id.	id. „ 2
555	id.	id. „ 3
556	id.	id. „ 4
557	id.	id. „ 5
558	id.	id. „ 6
559	id.	id. „ 7
560	id.	id. „ 8
561	id.	Graf II, „ 1
562	id.	id. „ 2
563	Toengoe Sidi	Graf III, marmeren grafpl. (inscriptie)
564	id.	id. ornamenten.
565	id.	id. ? id.
566	id.	id. ? bloemornamenten.
567	id.	Graf IV, zijde 1 (twee steenen).
568	id.	id. „ 2
569	id.	id. „ 3
570	id.	id. „ 4
571	id.	id. „ 5
572	id.	id. „ 6
573	id.	id. „ 7
574	id.	id. „ 8
575	Koeta Kareuëng; Oost.	Graf VII, „ 1 (twee steenen).
576	id.	id. „ 2
577	id.	id. „ 3
578	id.	id. „ 4

No.	Plaats.	Korte omschrijving.
579	Koeta Kareuëng; Oost.	Graf VII, zijde 5
580	id.	id. „ 6
581	id.	id. „ 7
582	id.	id. „ 8
583	Koeta Kareuëng; West.	Graf XXI, „ 1 (twee zuiltjes).
584	id.	id. „ 2
585	id.	id. „ 3
586	id.	id. „ 4
587	id.	id. „ 5
588	id.	id. „ 6
589	id.	id. „ 7
590	id.	id. „ 8
591	id.	Graf X, c.f. foto No. 79.
592	Peuët-Ploh-Peuët.	Graf I, zijde 1 (dubbelgraf).
593	id.	id. „ 2
594	id.	id. „ 3
595	id.	id. „ 4
596	id.	id. „ 5
597	id.	id. „ 6
598	id.	id. „ 7
599	id.	id. „ 8
600	id.	id. „ 9
601	id.	id. „ 10
602	id.	id. „ 11
603	id.	id. „ 12
604	id.	id. „ 13
605	id.	id. „ 14
606	id.	id. „ 15
607	id.	id. „ 16
608	T. Meurande Aloei.	Graf I, zijde 1 (enkelgraf).
609	id.	id. „ 2
610	id.	id. „ 3
611	id.	id. „ 4

No.	Plaats.	Korte omschrijving.
612	T. Meurande Aloei.	Graf I, zijde 5
613	id.	id. „ 6
614	id.	id. „ 7
615	id.	id. „ 8
616	Peuët-Ploh-Peuët.	Graf II, „ 1
617	id.	id. „ 2
618	id.	id. „ 3
619	id.	id. „ 4
620	id.	id. , 5
621	id.	id. „ 6
622	id.	id. „ 7
623	id.	id. „ 8
624	id.	id. top a
625	id.	id. „ b
626	id.	Graf III, zijde 1
627	id.	id. „ 2
628	id.	id. „ 3
629	id.	id. „ 4
630	id.	id. „ 5
631	id.	id. „ 6
632	id.	id. „ 7
633	id.	id. „ 8
634	id.	id. top a
635	id.	id. „ b
636	id.	Graf IV.
637	id.	Graf V, zijde 1
638	id.	id. „ 2
639	id.	id. „ 3
640	id.	id. „ 4
641	id.	Graf VI, „ 1
642	id.	id. „ 2
643	id.	id. „ 3
644	id.	id. „ 4

No.	Plaats.	Korte omschrijving.
645	Peuët-Ploh-Peuët.	Graf VII, zijde 1
646	id.	id. „ 2
647	id.	id. „ 3
648	id.	id. „ 4
649	id.	id. „ 5
650	id.	id. „ 6
651	id.	id. „ 7
652	id.	id. „ 8
653	id.	Graf VIII, „ 1
654	id.	id. „ 2
655	id.	id. „ 3
656	id.	id. „ 4
657	id.	id. „ 5
658	id.	id. „ 6
659	id.	id. „ 7
660	id.	id. „ 8
661	id.	Graf IX, „ 1
662	id.	id. „ 2
663	id.	id. „ 3
664	id.	id. „ 4
665	id.	Graf X, „ 1
666	id.	id. „ 2
667	id.	id. „ 3
668	id.	id. „ 4
669	id.	Graf XI, „ 1
670	id.	id. „ 2
671	id.	id. „ 3
672	id.	id. „ 4
673	id.	Graf XII, „ 1
674	id.	id. „ 2
675	id.	id. „ 3
676	id.	id. „ 4
677	id.	Graf XIII „ 1

No.	Plaats.	Korte omschrijving.
678	Peuët-Ploh-Peuët.	Graf XIII, zijde 2
679	id.	id. „ 3
680	id.	id. „ 4
681	id.	id. „ 5
682	id.	id. „ 6
683	id.	id. „ 7
684	id.	id. „ 8
685	id.	id. top a

Lijst der teekeningen van Pasè.

Eerste zending.

1. Situatie van de graven in Moekim Blang Mé.
2. Situatie van het gravencomplex Koeta Kareuëng West.
2*a*. Detailteekening van graf XXI, Koeta Kareuëng West.
3. Situatie van het gravencomplex Koeta Kareuëng Oost.
4. Situatie van het gravencomplex Samoedra.
4*a*. Detailteekeningen van de graven I, II, XVII en XVIII, Samoedra.
5. Situatie van het gravencomplex Zuid-Oost Samoedra.
6. Situatie der drie graven in kampong Samoedra.
6*a*. Detailteekening van graf I, kampong Samoedra.
6*b*. „ „ graf II, „ „ .
7. Situatie der gravencomplexen in de onmiddellijke nabijheid van kampong Samoedra.
8. Situatie van het gravencomplex Toengoe Sidi.
9. Situatie van Tjot Astana.
10. Fragmenten van graf III, Toengoe Sidi.
10*a*. Reconstructieteekening van graf III, Toengoe Sidi; voor-aanzicht.
10*b*. Reconstructieteekening van graf III, Toengoe Sidi; zij-aanzicht.

Benevens een bundel met 6 modellen van beschreven steenen en 12 modellen van vlakke en geornamenteerde steenen.

Tweede zending.

11. Situatie van het gravencomplex Peuët-Ploh-Peuët (1 : 1000).
12. Zelfde met aanwijzing der proefsleuven (1 : 500).

13. Situatie der graven, opengelegd bij de ontgraving van Tjot Peuët-Ploh-Peuët (1: 30).
14. Detailteekening van graf I, Peuët-Ploh-Peuët (1: 10).
15. Reconstructieteekening van een steenen lamp, gevonden in Peuët-Ploh-Peuët (ware grootte).
16. Detailteekening van graf II, Peuët-Ploh-Peuët; voor- en zij-aanzicht (1: 2).
17. Detailteekening van graf III, Peuët-Ploh-Peuët; voor- en zij-aanzicht (1: 2).
A-D. Graf, uitwendig bekleed met roode baksteen, op Peuët-Ploh-Peuët; voor-, zij- en boven-aanzicht (1: 10).
Z. Twee lijststeenen van het graf van Toengoe Sidi, waarop aan de binnenzijde Hindu-ornament voorkomt.

Oudheidkundig Verslag

OVER HET

Tweede kwartaal 1913.

---

§ 1. Personeel.

Bij Gouv. Besl. van 14 Juni 1913 No. 62 werd de Commissie in Nederlandsch-Indië voor Oudheidkundig Onderzoek op Java en Madoera opgeheven en in de plaats daarvan ingesteld een Oudheidkundige Dienst, aan welken werd opgedragen de inventarisatie en, — in overleg met de Hoofden van Gewestelijk Bestuur, — het toezicht op de oudheden in Nederlandsch-Indië, zoowel op die van Hindoeschen en Mohammedaanschen als op die van Nederlandschen oorsprong, de beraming en uitvoering van maatregelen om die oudheden voor verder verval te behoeden, het doen van opnamen en opmetingen en verder in het algemeen het oudheidkundig onderzoek in den ruimsten zin, ook op epigrafisch gebied.

Met betrekking tot den oudheidkundigen dienst worden Java en Madoera verdeeld in drie afdeelingen:

a. West-Java, bestaande uit de residentiën Bantam, Batavia, Preanger-Regentschappen en Cheribon;

b. Midden-Java, bestaande uit de residentiën Pekalongan, Semarang, Banjoemas, Kedoe, Djokjakarta en Soerakarta;

c. Oost-Java, bestaande uit de residentiën Rembang, Soerabaja, Madioen, Kediri, Pasoeroean, Besoeki en Madoera.

Bij den oudheidkundigen dienst worden aangesteld:

a. een chef van den Oudheidkundigen Dienst,

b. een bouwkundige,

c. een adjunct-oudheidkundige,

d. een adjunct-bouwkundige,

e. een chef van het technisch personeel,

f. een bureau-assistent,

benevens het benoodigd ondergeschikt personeel.

Bij bovenaangehaald Gouv. Besl. werd Dr. N. J. Krom benoemd tot Chef van den Oudheidkundigen Dienst en werd de Heer H. L. Leydie Melville te zijner beschikking gesteld om te worden belast met de waarneming der betrekking van Chef van het technisch personeel.

Bij besluit van den Directeur van Onderwijs en Eeredienst van 30 Juni 1913 No. 11024 werd de Heer E. A. Sell belast met de waarneming der betrekking van bureau-assistent.

In de overige betrekkingen is nog niet voorzien, terwijl het ondergeschikt personeel van de Oudheidkundige Commissie in gelijken rang overgaat bij den Oudheidkundigen Dienst.

§ 2. Bureau.

Behalve met de gewone werkzaamheden werd voortgegaan met de samenstelling van het reeds vroeger vermelde overzicht van alle op de Javaansche oudheden betrekking hebbende gegevens. Gedurende dit kwartaal kwam de residentie Cheribon gereed.

Tevens werd door den bureau-assistent een aanvang gemaakt met de beschrijving der door hem blijkens § 11 in het Museum te Modjokerto opgenomen beeldwerken.

§ 3. Reizen.

In Mei ondernam ik een reis naar Soekaboemi (zie § 8), in Juni naar Prambanan (§ 4), Malang en Soerabaja (§ 8) en Modjokerto (§ 11). Naar laatstgenoemde plaats begaf zich eveneens de Heer Sell voor inventarisatie-werk (§ 5).

De Heer Leydie Melville vertoefde gedurende het geheele kwartaal op het Diëng-plateau (§ 6), uitgezonderd eenige dagen, die hij wegens ziekte te Wonosobo doorbracht.

§ 4. Bescherming van monumenten.

Mede in verband met het optreden van een nieuwen opzichter der oudheden te *Prambanan*, contrôleerde ik den toestand van de tempels aldaar. Waar ik onder het beheer

van den vorigen opzichter reden tot klachten gevonden had, met name wat betreft den zeer verwaarloosden toestand van de Tjandi's Plaosan en Sadjiwan [1]), was het mij aangenaam thans te kunnen constateeren, dat aan dien misstand een einde is gekomen. De tempels zagen er nu alle schoon en behoorlijk onderhouden uit.

Een ernstig feit bleek zich te hebben voorgedaan bij den grooten Çiwa-tempel te Prambanan zelf. Bij zijn eerste contrôle van dit bouwwerk aan de hand der vroeger opgemaakte lijsten bevond de nieuwe opzichter, dat sinds het bezoek van den Heer Sell in 1912 [2]) aan den achterkant (Ganeça-zijde) van den tempel twee leeuwen verdwenen waren, respectievelijk uit de vakken 3 en 23, terwijl bij een derde sporen werden aangetroffen, dat men eveneens bezig geweest was dien los te werken. De daders zijn waarschijnlijk over den naar de rivierzijde gekeerden, van de opzichterswoning afgewenden muur gekomen, zoodat wellicht door een meer doeltreffende afsluiting van het terrein aan dien kant dergelijke feiten voor het vervolg te voorkomen zouden zijn.

Op den *Diëng* werd voortgegaan (vergelijk de overeenkomstige paragraaf van het vorig verslag) met het graven van afwateringsleidingen en het in verband daarmee aanleggen van voetpaden.

§ 5. **Inventarisatie.**

In het Museum te *Modjokerto* werd door den Heer Sell begonnen met de inventarisatie van het nog niet door den Heer Knebel beschreven gedeelte. Een honderdtal nummers werden thans behandeld, terwijl voor de rest (de verzameling had inmiddels weer een belangrijke uitbreiding ondergaan) op het oogenblik de tijd ontbrak. Zoodra er gelegenheid is, zal dit werk worden voortgezet en beëindigd. Beschreven zijn thans in het geheel No. 1 — 187.

---

1) Oudh. Verslag, 3de kwartaal 1912, p. 59.
2) Oudh. Verslag, 2de kwartaal 1912, p. 22.

§ 6. Nieuwe opnamen, opgravingen, enz.

De opgravingen op het *Diëng-plateau* hadden geregeld voortgang.

Blootgelegd werd de ringmuur van fundament No. 7, terwijl verder werd gewerkt aan de ontgraving van de fundamenten 14, 15 en 25—30, benevens de nieuw ontdekte, op bijgaande schetskaart in rood aangegeven, en waarvan volgens den Heer Melville de met A, B en C gemerkte aan tjandi's, de met D, E, F, G en H aangegevene aan woningen toebehoord hebben. De drie laatsten liggen, zooals men ziet, onmiddellijk naast het complex 25—30. Tijdens het laatste deel van dit kwartaal werd het werk op laatstgenoemd stuk van het terrein voorloopig gestaakt, teneinde eerst met volle kracht aan A, B, C en Q voort te werken.

Nog werd het voetstuk van Tjandi Ardjoeno opgemeten en de ornamenten van dit gebouw nageteekend.

Voor de opnamen in *Pasè* zie men Bijlage K.

§ 7. Vondsten.

Van belang was de vondst in het Malangsche (desa Toeloengrĕdjo, district Penanggoengan) van een groote collectie bronzen schalen, potten, pannen, scheppers enz., waaronder drie zodiakbekers. Deze vondst zal in het Museum te Batavia opgenomen worden, evenals dit het geval zal zijn met een in de nabijheid van het Diëng-plateau (desa Tambi, district Garoeng) aangetroffen tempeldepôt: vier van de gewone kommetjes, eenige blauwe steentjes en meerdere gouden plaatjes, o. a. met schildpad, nāga's, viervoetig dier en halve maan voorzien, verder fragmenten en, wat vooral van belang is, een bladgouden stūpa-modelletje (dit woord alleen gebruikt om den vorm aan te geven, niet om aan te duiden dat het voorwerp een Buddhistisch karakter gedragen moet hebben) met inscriptie om den bovenrand (inv. Bat. Mus. No. 5288—5293).

Bij de opgravingen op den Diëng kwam een menigte beelden en andere voorwerpen te voorschijn, waarvan de

volgende voorloopige lijst door den Heer Melville werd ingediend.

a. gevonden ten Zuiden van fundament No. 5: Ganeça.

b. gevonden bij tjandi A (zie de kaart): Çiwa-Guru, Çiwa-Kāla, Çiwa-Mahādewa, Durgā, twee kālakoppen van trapleuning, twee makara's van trapleuning, drie kālakoppen van boven een nis, kālakop van tempelingang, nandi, kinnara, twee palmetten met lofwerk, reliëfs van een soubasement met o. a. twee spelende leeuwen, twee liggende herten (?), twee zittende apen, een hurkende gaṇa, voorts friesbanden met rozetten in guirlanden in vijf modellen, lijstbanden met platte en ronde profielen, hoek- en midden-palmetten met lofwerk.

c. gevonden op ongeveer 15 M. Zuidelijk van tjandi C: makara van een trapleuning, wiens slurf overgaat in een nāga, leeuw met opgeheven voorpooten.

d. gevonden in het moerasterrein: wagen met vijf paarden, steenplaat met yoni-vormig bovenvlak en rand.

e. gevonden bij de laatste opgraving van A, B, C en Q: vier kleine beeldjes, waarvan nog slechts één blijkens derde oog en doodskop met halve maan als Çiwa is geïdentificeerd.

§ 8. **Epigraphie en iconographie.**

Van de nagelaten transscripties van Dr. Brandes verscheen het eerste stuk in Deel LX van de Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap.

Te Malang bezichtigde ik in de collectie van wijlen den Heer A. Berger een tweetal inscripties, een groote aan vier zijden beschreven steen, afkomstig van Blitar, en een éénregelige van Toempang. De steenen zijn inmiddels voor het Museum te Batavia aangekocht en zullen na aankomst aldaar nader bestudeerd kunnen worden.

Eveneens had ik gelegenheid te Soerabaja mij van den toestand van den Djaka-Dolok te vergewissen. Het bleek, dat thans de boreh van de inscriptie weggewasschen is, zoodat wat van deze zichtbaar is, ook duidelijk te lezen is:

echter is een gedeelte in het moderne voetstuk ingemetseld. Onder meer kon thans met zekerheid geconstateerd worden, dat de lezing dinayasmāt in regel 7, welke Prof. Kern reeds zinloos achtte [1]), er niet staat; het in de plaats daarvan aanbevolene kin[ ]yasmāt [2]) is volkomen duidelijk. De pasanggan onder de n is ingemetseld; wat er nog van te zien is, wijst op een t.

Wat nu het ingemetselde stuk betreft, de cijfers, die bij de verzen geplaatst zijn, wijzen uit, dat dit niet van veel beteekenis geweest kan zijn. Men heeft aan de voorzijde nos. 1, 2 en 3 onder elkaar, rechts daarvan 4, 5, 6 en 7, daarna 8, 9, 10 en 11, vervolgens 12, 13, 14 en 15, en ten slotte 16, 17, 18 en een deel van 19; de laatste groep weer aansluitend tegen 1, 2 en 3. Alleen het slot van 19 is weg; want hoewel men theoretisch zou kunnen aannemen, dat onder 3 nog een vers 20 doorgeloopen heeft, dit blijkt in werkelijkheid niet het geval te zijn geweest, omdat in dat geval vers 20 tegen 7 aangekomen zou moeten zijn en nog juist even te zien is, dat de steen vóór 7 een open ruimte vertoont. Het staat dus vast, dat vers 19 het laatste was en onder 3 geen ander vers meer gestaan heeft.

Wat aangaat mijn bezoek aan Soekaboemi, dit had ten doel een nadere bestudeering van het zich daar in particulier bezit bevindend exemplaar van de met Kṛtanagara's inscriptie voorziene bronsjes van Amoghapāça. De resultaten van dit onderzoek vindt men afzonderlijk behandeld in Bijlage I.

§ 9. **Fotografieën.**

Hoewel gedurende dit kwartaal geen fotografische opnamen door de Oudheidkundige Commissie plaats hadden, is niettemin als Bijlage G. een lijst van foto's aan dit verslag toegevoegd, omvattend de nummers 1535-1626. Het zijn de

1) Kern, De Sanskrit-inscriptie van 't Mahakṣobhya-beeld te Simpang, Tijdschr. Bat. Gen. 52 (1910) p. 101.

2) Krom, Naschrift enz., ibidem p. 104.

reeds eenigen tijd geleden door den Heer Melville opgenomen grafopschriften van Leran, Grissee en Tralaja, welke totnutoe afzonderlijke nummers droegen. Daar dit tot verwarring aanleiding gaf, zijn ze thans in de serie der *Oudheidkundige Commissie opgenomen, zonder dat het evenwel* noodig geoordeeld werd er nog eens opnieuw afdrukken van te laten verwaardigen.

Een lijst der foto's uit Pasé (No. 241-341) is opgenomen in Bijlage L.

§ 10. Teekeningen.

De stand van het teekenwerk, hetwelk betrekking had op het Diëng-plateau, is opgenomen in Bijlage H.

§ 11. Musea en Verzamelingen.

Van het Museum te *Magelang* (vergelijk de overeenkomstige paragraaf van het vorig verslag) ontving ik geen nader bericht.

Aan het Museum te *Modjokerto* bracht ik een voorloopig bezoek, ten einde mij van de nieuwe aanwinsten eenigermate op de hoogte te stellen, terwijl de Heer Sell blijkens § 5 belast werd met een gedeeltelijke inventarisatie. Het bleek, dat de Verzameling zich door de goede zorgen van den stichter wederom aanzienlijk had uitgebreid, zoodat zij thans ± 265 nummers omvat, waaronder verscheiden beschreven steenen en enkele zeer merkwaardige bronzen. De verzameling kwam mij zóó belangrijk voor, dat ik voornemens ben er zoodra het mogelijk is voor meer uitgebreide studie terug te keeren, in verband waarmede ik mij thans van het geven van nadere bijzonderheden onthoud. Een uitzondering wordt slechts gemaakt voor het feit, dat als No. 116 een steenen Vajrasattva werd aangetroffen, hetgeen zeker zeer zeldzaam is (in metaal is deze godheid vrij *gewoon), zittend met in de rechterhand de vajra vóór* de borst en links de schel tegen de heup [1]). Een merkwaar-

1) v.g.l. Foucher Etude sur l'iconographie bouddhique de l'Inde, I p. 122, *fig. 19 (steenen beeld uit Magadha, thans in het Museum te Calcutta).*

dige vondst was ook die van een groot aantal bas-reliëfs, geheel overeenkomende met een aantal klaarblijkelijk tot dezelfde serie in hetzelfde gebouw behoord hebbende exemplaren, die uit de collectie Scheepmaker in het Museum te Batavia zijn gekomen (No. 423-435), doch waarvan de afkomst onbekend was. Waar de Modjokertosche opgegraven zijn te Trawoelan, moeten van deze laatste plaats ook die te Batavia afkomstig zijn. De serie kan thans in haar geheel gefotografeerd en beschreven worden.

§ 12. **Lijst van monumenten.**

De contrôle der algemeene en opstelling der detaillijsten kan slechts begonnen worden, zoodra er over normaal personeel wordt beschikt.

§ 13. **Publicaties.**

In druk verscheen het Oudheidkundig Verslag over het 4de kwartaal 1912 en een Korte Gids voor den Boro-Budur, deze laatste ter Landsdrukkerij. Het werkje is in de pasanggrahan Boro-Boedoer en aan het Depôt van Leermiddelen voor het publiek verkrijgbaar gesteld. Het Rapport der Oudheidkundige Commissie over 1912, beslaande 214 blz. met 25 platen, zag eveneens nog kort voor het afsluiten van dit kwartaal het licht.

§ 14. **Geschenken.**

Van de Directie van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen werd ontvangen afl. 1, 2 en 3 van het Tijdschrift voor Indische Taal-, Land- en Volkenkunde, deel 55, benevens een volledig stel van het Daghregister gehouden int Casteel Batavia, voorzoover verschenen. De aanwezigheid van dit laatste werk was wenschelijk geworden in verband met de aan den Oudheidkundigen Dienst opgedragen zorg voor de Nederlandsche Oudheden.

§ 15. **Programma voor het volgend kwartaal.**

Aan ondergeteekende werd met ingang van 3 Juli 1913

voor drie maanden kort verlof naar Europa verleend, zoodat hij het geheele kwartaal afwezig zal zijn.

De Heer Leydie Melville blijft belast met de zorg voor de opgravingen op het Diëng-plateau, terwijl aan den Heer Sell zal worden opgedragen de oudheidkundige inventarisatie van de residentie Pekalongan te voltooien door de opname van de afdeeling Brĕbĕs.

De Chef van den Oudheidkundigen Dienst,

Dr. N. J. Krom.

Batavia, Juli 1913.

Lijst der fotografische opnamen

over het 2de kwartaal 1913.

Nummer.	Formaat.	Plaats.	Korte omschrijving.
1535	18 × 24	Leran (afd. Grissee).	poort van het „graf van poetri Dewi Swari", van het Noorden.
1536	„	id.	idem, van het Noord-Westen.
1537	„	id.	hoofdgrafsteen.
1538	24 × 30	id.	idem, grooter.
1539	18 × 24	id.	idem, verduidelijkt.
1540	24 × 30	id.	idem, grooter en verduidelijkt.
1541	18 × 24	Grissee, Gapoera.	gezicht op de begraafplaats, van het Westen.
1542	„	id.	idem, van het Oosten.
1543	„	id.	gezicht op de begraafplaats.
1544	„	id.	idem.
1545	„	id.	idem.
1546	„	id.	idem.
1547	„	id.	idem.
1548	„	id.	graf van Maulana Malik Ibrahim.
1549	„	id.	idem.
1550	„	id.	idem, hoofdgrafsteen.
1551	„	Tralaja (afd. Modjokerto).	panorama van de begraafplaats.
1552	„	id.	idem.
1553	„	id.	idem.
1554	„	id.	idem.
1555	„	id.	grafopschrift 1.

Nummer.	Formaat.	Plaats.	Korte omschrijving.
1556	18 × 24	Tralaja (afd. Modjokerto).	grafopschrift 1, verduidelijkt.
1557	„	id.	grafopschrift 2.
1558	„	id.	grafopschrift 3.
1559	„	id.	grafopschrift 4.
1560	„	id.	id., verduidelijkt.
1561	„	id.	grafopschrift 5.
1562	13 × 18	id.	grafopschrift 6.
1563	18 × 24	id.	grafopschrift 7.
1564	„	id.	id., verduidelijkt.
1565	„	id.	grafopschrift 8.
1566	13 × 18	id.	grafopschrift 9.
1567	18 × 24	id.	grafopschrift 10.
1568	„	id.	id., verduidelijkt.
1569	13 × 18	id.	grafopschrift 11.
1570	„	id.	grafopschrift 13.
1571	„	id.	grafopschrift 15.
1572	„	id.	id., verduidelijkt.
1573	„	id.	grafopschrift 16.
1574	„	id.	id., verduidelijkt.
1575	„	id.	grafopschrift 17.
1576	„	id.	id., verduidelijkt.
1577	„	id.	grafopschrift 18.
1578	„	id.	grafopschrift 19, 36 en 43.
1579	„	id.	verduidelijking van de grafschriften 19, 43 en 49.
1580	„	id.	grafopschrift 20.
1581	„	id.	grafopschrift 21.
1582	„	id.	id., verduidelijkt.
1583	18 × 24	id.	grafopschrift 22.
1584	„	id.	id., verduidelijkt.
1585	13 × 18	id.	grafopschrift 23.
1586	„	id.	id., verduidelijkt.

Nummer.	Formaat.	Plaats.	Korte omschrijving.
1587	13 × 18	Tralaja (afd. Modjokerto).	grafopschrift 24.
1588	"	id.	id., verduidelijkt.
1589	"	id.	grafopschrift 25.
1590	"	id.	id., verduidelijkt.
1591	18 × 24	id.	grafopschrift 26.
1592	"	id.	id., verduidelijkt.
1593	"	id.	grafopschrift 27.
1594	"	id.	id., verduidelijkt.
1595	"	id.	grafopschrift 29.
1596	"	id.	grafopschrift 30.
1597	"	id.	id., verduidelijkt.
1598	"	id.	grafopschrift 31.
1599	"	id.	id., verduidelijkt.
1600	"	id.	grafopschrift 32.
1601	"	id.	id., verduidelijkt.
1602	13 × 18	id.	grafopschrift 33.
1603	"	id.	id., verduidelijkt.
1604	"	id.	grafopschrift 34.
1605	"	id.	id., verduidelijkt.
1606	"	id.	grafopschrift 35.
1607	"	id.	id., verduidelijkt.
1608	"	id.	grafopschrift 37.
1609	"	id.	id., verduidelijkt.
1610	"	id.	grafopschrift 38.
1611	"	id.	id., verduidelijkt.
1612	"	id.	grafopschrift 39.
1613	"	id.	id., verduidelijkt.
1614	"	id.	grafopschrift 40.
1615	"	id.	id., verduidelijkt.
1616	"	id.	grafopschrift 41.
1617	"	id.	grafopschrift 42.
1618	"	id.	id., verduidelijkt.

Nummer.	Formaat.	Plaats.	Korte omschrijving.
1619	13 × 18	Tralaja (afd. Modjokerto).	grafopschrift 44 en 48.
1620	„	id.	grafopschrift 45 en 49.
1621	„	id.	verduidelijking van de grafschriften 36 en 45.
1622	18 × 24	id.	grafopschrift 46.
1623	„	id.	grafopschrift 47.
1624	„	id.	id., verduidelijkt.
1625	13 × 18	id.	grafopschrift 50.
1626	„	id.	id., verduidelijkt.

Afgesloten 30 Juni 1913.

Stand van het teekenwerk.

2de kwartaal 1913.

Diëng-plateau.

a. Ter plaatse kwamen in potlood gereed de teekeningen van de fundamenten 1 (twee bladen), 5, 7 (twee bladen), 8, 9, 10, 14 en 15.

b. Op het Oudheidkundig Bureau werden de volgende netteekeningen in inkt vervaardigd:

plattegrond van fundament No. 1; schaal 1 : 100.
„ „ „ „ 2; „ „
„ „ „ „ 3; „ „
„ „ „ „ 4; „ „
„ „ „ „ 5; „ „
„ „ „ „ 8; „ „

c. Overgeteekend van de teekeningen van den ingenieur A. Mijer:

No. 1. plattegrond der fundamenten van tempel Pandoodewå; schaal 1: 100.
2. plattegrond van tempel No. 2; schaal 1: 100.
3. „ „ „ „ 3; „ 1: 100.
4. „ „ „ „ 4; „ 1: 100.
5. „ der fundamenten van tempel No. 5; schaal 1: 200.
10. plattegrond van tempel Gatotkatjå; schaal 1: 100.
11. „ „ „ Bimå; „ „
12. „ „ „ Dorowattie; „ 1: 50.

d. Een netteekening werd vervaardigd van de schets der

situatie van de fundamenten op het Diëng-plateau; schaal 1: 1000 (hierbij aangeboden).

Prambanan.

Gecalqueerd werden de plattegronden van den Çiwa-, Brahma- en Wiṣṇu-tempel.

Jogjakarta.

Van den vroegeren kraton te Kota G'dé werd een calque vervaardigd; schaal 1: 5000.

Aanvulling van de beschrijving der Amoghapāça-bronzen.

Op de Amoghapāça-bronsjes met wij-inscriptie van den Javaanschen koning Kṛtanagara werd het eerst de aandacht gevestigd door Prof. Dr. J. S. Speyer in een vergadering der Koninklijke Academie van Wetenschappen in 1904 [1]), terwijl in een latere vergadering [2]) mede met behulp van Dr. Brandes nog nadere mededeelingen gedaan konden worden. In de oudheidkundige monografieën over Tjandi Djago en Tjandi Singasari [3]) werd er opnieuw melding van gemaakt, zoodat de geheele voorstelling zoo goed als volkomen vaststond, en de Heer C. M. Pleyte haar als uitgangspunt kon nemen bij zijn bespreking van een te Padang Tjandi gevonden soortgelijk steenen beeld [4]), evenals schrijver dezes bij de behandeling der bronzen Amoghapāça's in het Museum te Batavia [5]). Had indertijd Prof. Speyer op een foto af moeten gaan, Dr. Brandes was zoo gelukkig een origineel (één der vijf thans bekende exemplaren) in handen te krijgen, hetgeen hem intusschen tot geen bijzondere opmerkingen aanleiding gaf over het beeld van den god zelf of diens vier volgelingen. Hij was echter in staat de in de lucht zwevende bijfiguren te determineeren als de vier dhyāni-Buddha's, welke met den in den hoofdtooi van den

1) Versl. Meded. Afd. Lett., vierde reeks, VI, p. 138 — 144.

2) ibidem p. 253 — 262.

3) Tj. Djago, p. 112 sq. en tweede plaat van achteren; Tj. Singasari p. 100.

4) Tijdschr. Bat. Gen. 49 p. 173 — 176.

5) Rapp. 1912 p. 34 — 36.

god voorkomenden Amitābha het bekende vijftal vormen, en de bij die dhyāni-Buddha's behoorende Tārā's [1]).

Daar er intusschen nog een enkel duister punt was overgebleven, vroeg schrijver dezes aan den eigenaar van het indertijd door Dr. Brandes bezichtigde exemplaar, Dr. J. A. F. Wiederhold te Soekaboemi, verlof het op nieuw te mogen bestudeeren, welk verlof met de meeste welwillendheid werd verleend. In de eerste plaats namelijk was nog niet uitgemaakt, welk voorwerp door het hoofdbeeld in één zijner handen gehouden werd (de foto was daar zeer onduidelijk) en in de tweede plaats waren de vier volgelingen weliswaar geïdentificeerd op grond van hun overeenkomst met de steenen beelden van Tjandi Djago, doch had uit den aard der zaak niet geconstateerd kunnen worden of die overeenkomst, in hoofdzaak ongetwijfeld voorhanden, ook in bijzonderheden opging. Tevens kon het zijn nut hebben de bronzen en de steenen voorstellingen te vergelijken met de beschrijving, die de Indische sādhana van deze volgelingen van Avalokiteçvara geeft, welke sādhana eerst in 1905 uitgegeven was [2]) en waarvan Prof. Speyer dus evenmin als Dr. Brandes gebruik had kunnen maken.

Volledigheidshalve zij vooreerst opgemerkt, dat de inscriptie van Kṛtanagara, welke op dit exemplaar elf regels beslaat, volkomen gelijkluidend is aan de door Prof. Speyer gepubliceerde [3]). Wat echter de jaartallen van de geschiedenis van dezen vorst aangaat [4]), kan thans, na de verschijning van den Nāgarakṛtāgama en de onderzoekingen van Prof. Kern de volgende gewijzigde opgave gegeven worden: Kṛtanagara werd in 1254 n. C. als vorst gezalfd door zijn vader Wiṣṇuwarddhana; deze laatste stierf in 1268, na welk jaar Kṛtanagara (getuige een oorkonde van 1269) alleen koning was.

1) Not. Bat. Gen. 1904 p. XCVIII sq.; Tj. Singasari p. 100, noot 2.

2) A. Foucher, Etude sur l'iconographie bouddhique de l'Inde, 2me partie.

3) l. l. p. 255.

4) l. l. p. 258.

Behalve door onderdrukking van binnenlandsche onlusten is zijn regeering vooral bekend door een met goeden uitslag bekroonden krijgstocht naar Sumatra, begonnen in 1275 en één naar Bali in 1284. In 1292 eindelijk werd zijn rijk door een zijner vazallen veroverd en hij zelf gedood [1]).

Aangezien zoowel door Dr. Brandes als door Prof. Speyer de buitenlandsche (vooral Tibetaansche) parallellen van de Amoghapāça-voorstelling besproken zijn [2]), kunnen wij ons hier uitsluitend bepalen tot de ééne nog niet vaststaande hand van den god. Het betreft de derde rechterhand (van onderen gerekend); deze omklemt een voorwerp, dat den Heer Pleyte aan een zwaardgreep deed denken [3]), terwijl schrijver dezes het, eveneens op grond van de foto, voor een handvat hield, waaraan de rest ontbrak [4]). Bij het onderzoek van het bronsje zelf kon thans geconstateerd worden, dat die beide veronderstellingen onjuist zijn. Geheel duidelijk is het voorwerp weliswaar ook op het origineel niet; onzes inziens is er echter een vajra mee bedoeld. In elk geval is er, gelijk gezegd, niets afgebroken en heeft het bepaaldelijk niet den vorm van een zwaardgreep. Ingeval werkelijk de vajra is voorgesteld, worde nog eens de aandacht gevestigd op het bronzen Amoghapāça-beeldje No. 603 in het Museum te Batavia [5]), hetwelk zeven van de acht attributen en handhoudingen (zij het ook bij andere handen) met den Amoghapāça van Kṛtanagara gemeen heeft, doch waarbij in plaats van den vajra „een soort zich in drieën splitsende tak (drietand?)" wordt opgegeven. Wanneer men bedenkt, dat in de beeldende kunst de vajra doorgaans met drie punten wordt weergegeven, ligt het voor de hand, dat een overgang van vajra tot drietand een zeer aannemelijke is.

---

1) Nāgarakṛtāgama 41 : 3 — 43; Bijdr. Kon. Inst. Tl.-, Lnd.- Vlkk. v. Ned. Indië, 7, IX, p. 5 -- 14; c.f. Rapport 1911 p. 117 -- 123.

2) Brandes in Tj. Djago, Bijlage I.

3) l. l. pag. 176, zie Rapp. 1912 p. 34 noot 3.

4) Rapp. 1912 p. 34 -- 35.

5) Eveneens Rapp. 1912 p. 35.

Wij gaan thans over tot de vier volgelingen, terecht gedetermineerd als Çyāmatārā, Sudhanakumāra, Hayagrīva en Bhṛkuṭī. Volgens de sādhana [1]) moeten deze zich óf aan vier kanten van den god bevinden óf wel de beide eersten aan zijn rechter, de beide laatsten aan zijn linkerkant: het ligt voor de hand, dat in de beeldende kunst die laatste opvatting gevolgd is en hier dus de tekst van toepassing is: Bhagavato dakṣiṇapārçva Ārya Tārā-Sudhanakumārau, vāmapārçve Bhṛkuṭī-Hayagrīvau cintanīyau [2]). De persoonsbeschrijving is dan verder met gebruikmaking van een variant [3]) uit een ander handschrift de volgende:

Tārā çyāmā, utpalakalikāsannakaradvayārpitanetrā, nānālaṅkāravatī, abhinavayauvanodbhinnakucabhārā;

Sudhanakumāraç ca kṛtāñjalipuṭaḥ, kanakāvabhāsidyutiḥ, kumārarūpadhārī, vāmakakṣavinyastapustakaḥ, sakalāṅkāravān;

Bhṛkuṭī caturbhujā, hemaprabhā, jaṭākalāpinī, vāme tridaṇḍīkamaṇḍaludhārihastā, dakṣiṇe vandanābhinayākṣasūtradharakarā, trinetrā;

Hayagrīvo raktavarṇaḥ, kharvo, lambodara, ūrdhvajvalatpiṅgalakeço, bhujaṅgayajñopavītī, kapilataraçmaçruçreṇīparicitamukhamaṇḍalo, raktavartulatrinetro, bhṛkuṭīkuṭilabhrūko, vyāghracarmāmbaro, daṇḍāyudho, dakṣiṇakareṇa vandanābhinayī.

Dat beteekent dus:

1. „Tārā is groen, de oogen gericht op de zich in de beiden handen bevindende (blauwe) lotusknop(pen), allerlei versierselen dragend, terwijl de eerste jeugd de zwaarte harer borsten doet ontbloeien".

De handhouding, waar het hier natuurlijk vooral op aankomt, is die van het steenen beeld [4]), in welks voor de borst gehouden handen werkelijk een paar lotusbloesems

1) Khasarpaṇa-sādhana, ed. Foucher l. l. p. 26.
2) l. l. p. 27, noot 6.
3) l. l. pag. 27, noot 7.
4) Mus. Bat. 247 b, Tj. Djago p. 101 en pl. 4.

te zien zijn. Overigens heeft de godin hier de versiering en de neergeslagen oogen met de andere beelden gemeen. Op het bronsje worden de beide handen eveneens voor de borst samengehouden en, daar de kleine afmeting natuurlijk het duidelijk aanbrengen van bloesempjes niet toeliet, heeft men er op gevonden, uit één der handen een steeltje te doen afhangen, waarmede dus de blauwe lotusknop bedoeld moet zijn.

2. „Sudhanakumāra maakt met de holle handen een sĕmbah, hij heeft een schitterenden goudglans, vertoont de gestalte van een prins, houdt een boek onder zijn linker oksel en draagt allerlei versierselen".

Dat klopt weer volkomen met het beeld [1]), hetwelk eveneens een sĕmbah maakt en den kropak in den linkerarm klemt. Dat bij het bronsje de handhouding overeenstemde, kon reeds van de foto blijken, thans werd daarenboven geconstateerd, dat ook op het bronsje Sudhanakumāra een boek in den linkerarm drukt.

3. „Bhṛkuṭī is vierarmig en goudkleurig, zij heeft een opgemaakten haartooi, draagt in de linkerhanden den driestaf en de kruik, terwijl zij rechts een eerbiedig groeten weergeeft en het bidsnoer voert".

Hierbij wijken zoowel het beeld [2]) als het bronsje af, wat den haartooi betreft: beiden vertoonen de gewone tiara. Doch voor de rest komt het beeld weer volkomen overeen: in de achterhanden rechts begroeting en links driestaf, in de voorhanden rechts het bidsnoer en links de kruik. Eveneens zijn bij het bronsje heel duidelijk in diezelfde handen snoer, kruik en begroetingshouding te zien; alleen de linkerachterhand houdt een voorwerp, dat niet duidelijk is. Het spreekt wel vanzelf, dat in die hand een driestaf moet zijn voorgesteld, die thans wat afgesleten is: dit voorwerp kwam dan ook juist tegen den rand van de bronzen plaat, wat die afslijting voldoende verklaart.

---

1) Mus. Bat. 247a, Tj. Djago p. 101 en pl. 3.

2) Mus. Bat. 112a, Tj. Djago p. 101 en pl. 2.

4. „Hayagrīva is rood van kleur, mismaakt, dikbuikig, met hoogen vlammend gelen haardosch, met een slang als brahmanenkoord, de rondte van zijn gezicht omgeven door een dichten rossigen baard, met drie roode ronde oogen, met in een frons gefronste wenkbrauwen, in een tijgerhuid gehuld, met een knots gewapend, met de rechterhand een eerbiedige begroeting weergevend".

Elders [1]) was er reeds gelegenheid er op te wijzen, hoe het steenen beeld [2]) met uitzondering van mismaaktheid en dikbuikigheid daarmede geheel overeenstemt. Thans werd datzelfde opgemerkt bij het bronsje met zijn tot groet opgeheven rechterhand en knots in de linker, zijn haardosch, niet door een tiara gedekt. Voor de andere bijzonderheden zijn deels de afmetingen te klein, deels de omtrekken te veel gesleten.

Alles bij elkaar genomen blijkt dus, dat de overeenkomst van het bronsje met de steenen beelden waarlijk treffend is, en dat beiden zich weer geheel aansluiten bij de Voor-Indische opvattingen, zooals die zijn neergelegd in de sādhana.

Dat laatste is een nieuwe bevestiging van een reeds meermalen geconstateerd feit: de trouwe volgzaamheid van de Javaansche kunstenaars tegenover hun Indische origineelen, een feit, dat de studie der Javaansch-Buddhistische iconographie zoo bijzonder belangrijk maakt. Door het eerste, gevoegd bij de overeenkomst ook van het hoofdbeeld in brons met dat van steen (voorzoover dat laatste niet te veel geschonden is om nog eenige vergelijking mogelijk te maken), wordt de waarschijnlijkheid des te grooter, dat door het bronsje dezelfde persoon weergegeven wordt, als door het steenen beeld, de man, die blijkens den Nāgarakṛtāgama [3]) na zijn dood in 1268 in den tempel te Djago werd voorgesteld in een „Buddhistisch

1) Bijdr. Tl. Lnd. Vlkk. v. Ned. Indië 67, p. 386.

2) Mus. Bat. 76a, Tj. Djago p. 102 en pl. 1.

3) Zang 41 : 4; dhinarmma ta sire Waleri Çiwabimba len Sugatawimba muṅgw i Jajaghu.

beeld": de Javaansche koning Wiṣṇuwarddhana. Indien dit zoo is — en onzes inziens is er geen aanleiding te twijfelen aan deze zaak, op welks mogelijkheid M. Tonnet het eerst opmerkzaam maakte [1]) — dan bezitten we dus in deze Amoghapāça-bronsjes het portret (het eenige, want aan het steenen beeld ontbreekt het hoofd) van den hereeniger van het Oost-Javaansche rijk.

N. J. KROM.

Mei 1913.

---

1) Bull. Ned. Oudheidk. Bond 1908, p. 84 en noot 3.

BIJLAGE K.

Uittreksel

UIT HET

Verslag over de oudheidkundige werkzaamheden in Pasè

in het tweede kwartaal 1913.

UITGEBRACHT DOOR

J. J. de Vink.

In dit kwartaal werden alle mij bekende marmeren praalgraven in de moekims Blang Mé en Geudong gerestaureerd, nadat ik ze eerst in teekening had gebracht. In het geheel waren het, met inbegrip van het reeds in het vorig kwartaalverslag vermelde graf van Toengoe Sidi, drie graven op Koeta Kareuëng, één op Toengoe Sarèh (alle Moekim Blang Mé) en één op Toengoe Saïd Sjarif (Moekim Geudong). Slechts twee graven op Koeta Kareuëng konden tot de laatste laag geheel gerestaureerd worden.

Daar van praalgraf no. IV op laatstgenoemd complex de deksteen verdwenen is, terwijl de andere steenen, voor zoover ik na kan gaan, alle aanwezig zijn, heb ik getracht dezen deksteen terug te vinden in een put, gelegen ten Zuiden van het complex op een afstand van 5 M., en zulks naar aanleiding van een legende, die bij het volk van Blang Mé in omloop is, dat er zich nl. in dien put een marmeren steen zou bevinden en dat wanneer deze eruit verwijderd werd, geheel Moekim Blang Mé zou overstroomd worden door het zeewater. Tot dusver is het mij niet gelukt iets te vinden; tot een diepte van ± 2. 25 M. gekomen met het uithoozen van den put, moest ik het onderzoek staken, daar

hoe meer de put werd uitgeschept, de wel des te sterker werd en ik hier geen handpomp heb. Als de gelegenheid zich voordoet zulk een pomp in bruikleen te krijgen, zal ik met het werk doorgaan. Tevens merk ik op, dat de wand van den put bekleed is met ringen van rooden baksteen; elke ring heeft een hoogte van ± 30 c. M. en een middellijn van 1.5 M.

Gedurende dit kwartaal kwamen twee stellen abklatschen van alle grafsteenen van het complex Toengoe Sarèh gereed en was er nog tijd over om eveneens twee stellen te vervaardigen van de marmeren grafplaat op Toengoe di Iboes, de twee marmeren titelplaten en twee geornamenteerde platen aan het voeteneinde der graven op Toengoe Saïd Sjarif en de beide marmeren grafplaten uit kampong Oelèh Blang, welke aan beide zijden beschreven of geornamenteerd zijn.

Van alle bovenbedoelde graven werden fotografische opnamen vervaardigd, doch daar in dit kwartaal met ziekte, zoowel van de teekenaars als mijzelf, gekampt werd en de cliché's nog vernist, geregistreerd en genummerd moeten worden, kunnen ze eerst eind Juli worden afgeleverd.

De lijst der teekeningen zal bij het Oudheidkundig Verslag over het volgend kwartaal opgenomen kunnen worden.

In dit kwartaal werd voor *f* 1340,68 verwerkt.

Tevens voeg ik aan dit rapport nog het volgende toe.

Van 15 tot 17 Juni begaf ik mij met mijn gids en één teekenaar naar Leuhong om mij een plaats aan de kroeëng Keureutoë te laten wijzen door Atjehers, die er vroeger steengruis en half afgewerkte grafsteenen hadden aangetroffen. De plaats heet Blang Panté en zou een oude werkplaats voor de vervaardiging van grafsteenen zijn. Er was echter niets meer aanwezig, daar de rivier in de onmiddellijke nabijheid een scherpe bocht maakt en met hevige banjirs stukken grond van den oever afneemt, waardoor ook de bewuste plek in de rivier is verdwenen.

In de buurt trof ik nog vele graven aan, waarvan de steenen letterschrift noch ornament bezaten. Op een andere plaats vond ik temidden van vele graven met vlakke steenen één zerk met een bijzonder ornament, doch zonder letterschrift; dezen steen bracht ik in teekening.

Lho' Seumawé, 2 Juli 1913.

Tweede lijst van foto's

UIT HET

voormalig rijk van Pasè.

Nummer.	Formaat.	Plaats.	Korte omschrijving.
242	18 × 24	Toengoe Sidi.	twee lijststeenen.
243	„	id.	idem, achterzijde.
244	„	Koeta Kareuëng.	Oostelijk complex.
245	„	id.	Westelijk complex, Oostfront.
246	„	id.	idem, Westfront.
247	„	Tjot Astana.	heuvel Tjot Astana, Noordzijde.
248	„	Loebo' Roeseb.	graf Toengoe di Meurah.
249	„	id.	complex Toengoe Batèë-Poeti.
250	„	Peuët-Ploh-Peuët.	complex Samoedra, Noordzijde.
251	„	id.	gezicht op kampong Samoedra.
252	„	id.	idem.
253	„	id.	Tjot Peuët-Ploh-Peuët, gedeeltelijk ontgraven.
254	„	id.	idem, Westzijde.
255	„	id.	idem, Zuidoosthoek, gedeeltelijk ontgraven.
256	„	id.	idem, Noordwesthoek.
257	„	id.	grafcomplex na de ontgraving, Oostzijde.
258	„	id.	idem, Westzijde.
259	„	id.	idem, Zuidzijde.
260	„	id.	idem, Noordzijde.

Nummer.	Formaat.	Plaats.	Korte omschrijving.
261	18 × 24	Peuët-Ploh-Peuët.	rood baksteenen graf.
262	„	id.	Graf no. I, Noordoosthoek.
263	„	id.	opschrift graf I, no. 1.
264	„	id.	idem, no. 3.
265	„	id.	idem, no. 5.
266	„	id.	idem, no. 7.
267	„	id.	idem, no. 9.
268	„	id.	idem, no. 11.
269	„	id.	idem, no. 13.
270	„	id.	idem, no. 15.
271	„	id.	ornament van idem, nos. 8 en 16.
272	24 × 30	id.	Graf II, no. 1.
273	„	id.	idem, no. 3.
274	„	id.	idem, no. 5.
275	„	id.	idem, no. 7.
276	„	id.	idem, nos. 8 en 2.
277	„	id.	idem, nos. 4 en 6.
278	„	id.	Graf III, no. 1.
279	„	id.	idem, no. 3.
280	„	id.	idem, no. 5.
281	„	id.	idem, no. 7.
282	„	id.	idem, nos. 8 en 2.
283	„	id.	idem, nos. 6 en 4.
284	18 × 24	id.	Graf IV.
285	„	id.	Graf V, no. 1.
286	„	id.	idem, no. 2.
287	„	id.	idem, no. 3.
288	„	id.	idem, no. 4.
289	„	id.	steen van graf V.
290	24 × 30	id.	Graf VI, no. 1.
291	„	id.	idem, no. 2.
292	„	id.	idem, no. 3.

Nummer.	Formaat.	Plaats.	Korte omschrijving.
293	24 × 30	Peuët-Ploh-Peuët.	Graf VI, no. 4.
294	„	id.	Graf VII, no. 1.
295	„	id.	idem, no. 3.
296	„	id.	idem, no. 5.
297	„	id.	idem, no. 7.
298	„	id.	idem, nos. 8 en 2.
299	„	id.	idem, nos 6 en 4.
300	„	id.	Graf VIII, no. 1.
301	„	id.	idem, no. 3.
302	„	id.	idem, no. 5.
303	„	id.	idem, no. 7.
304	„	id.	idem, nos. 8 en 2.
305	„	id.	idem, nos. 6 en 4.
306	18 × 24	id.	Graf IX, no. 1.
307	„	id.	idem, no. 2.
308	„	id.	idem, no. 2*a*.
309	„	id.	idem, no. 3.
310	„	id.	idem, no. 4.
311	„	id.	idem, no. 4*a*.
312	„	id.	Graf X, no. 1.
313	„	id.	idem, no. 2.
314	„	id.	idem, no. 3.
315	„	id.	idem, no. 4.
316	„	id.	Graf XI, no. 1.
317	„	id.	idem, no. 2.
318	„	id.	idem, no. 3.
319	„	id.	idem, no. 4.
320	„	id.	Graf XII, no. 1.
321	„	id.	idem, no. 2.
322	„	id.	idem, no. 3.
323	„	id.	idem, no. 4.
324	„	id.	Graf XI en XII, verduidelijkt.
325	„	id.	idem.

Nummer.	Formaat.	Plaats.	Korte omschrijving.
326	18 × 24	Peuët-Ploh-Peuët.	Graf XI en XII, verduidelijkt.
327	„	id.	idem.
328	24 × 30	id.	Graf XIII, no. 1.
329	„	id.	idem, no. 3.
330	„	id.	idem, no. 5.
331	„	id.	idem, no. 7.
332	„	id.	idem, nos. 8 en 2.
333	„	id.	idem, nos. 4 en 6.
334	18 × 24	Toengoe Meurande Aloeë.	Graf I, no. 1.
335	„	id.	idem, no. 3.
336	„	id.	idem, no. 5.
337	„	id.	idem, no. 7.
338	„	id.	idem, nos. 8 en 2.
339	„	id.	idem, nos. 4 en 6.
340	„	id.	idem, no. 2*a*.
341	„	id.	idem, no. 4*a*.

Oudheidkundig Verslag

OVER HET

Derde kwartaal 1913.

---

§ 1. Personeel.

Ondergeteekende was van 3 Juli tot 27 September afwezig naar aanleiding van een hem toegekend kort verlof naar Nederland.

In de bij het personeel van den Oudheidkundigen Dienst bestaande vacatures werd nog niet voorzien.

§ 2. Bureau.

Behalve de gewone werkzaamheden hield de bureau-assistent zich bezig met het uitwerken der resultaten van zijn inventarisatie-reis in Brĕbĕs.

Een aanzienlijk aantal fotografische negatieven en abklatschen werd uit Pasè ontvangen, waarvan de lijsten zijn afgedrukt als Bijlagen P en Q.

Machtiging werd ontvangen tot het doen vervaardigen van een volledig stel afdrukken der oudheidkundige cliché's ten behoeve van het Koloniaal Instituut te Amsterdam (Gouv. Besl. van 24 Juli 1913 no. 31) en van de Bibliothèque d'art et d'archéologie te Parijs, de laatste instelling op haar eigen kosten.

Voorts werden in opdracht der regeering 240 afdrukken vervaardigd ten behoeve der Koloniale Tentoonstelling te Semarang.

§ 3. Reizen.

De assistent Sell bezocht de afdeeling Brĕbĕs der residentie Pekalongan met het oog op de inventarisatie der

oudheden aldaar en contrôleerde bovendien de collectie oudheden, bewaard te Tĕlaga (res. Tjirĕbon); verg. § 5.

De Chef van het technisch personeel, welke in hoofdzaak op het Diëng-plateau verblijf hield, begaf zich enkele malen vandaar naar Batavia, wanneer de werkzaamheden op het bureau zijn tegenwoordigheid vereischten.

§ 4. **Bescherming van monumenten.**

Op het *Diëng-plateau* werd voortgegaan met het onderhoud der afvoerleidingen ten einde de gebouwen blijvend droog te houden.

§ 5. **Inventarisatie.**

De oudheden in de afdeeling *Brĕbĕs* werden bezocht en géregistreerd door den Heer Sell. Tevens werd dezen opgedragen een onderzoek in te stellen naar den toestand van de te *Tĕlaga* bewaarde voorwerpen, waaronder eenige hoogst merkwaardige bronsjes zich bevinden. De collectie was het laatst in 1908 bezocht door den Heer Pleyte, welke de toentertijd door hem gemaakte lijst aan den Oudheidkundigen Dienst afstond. De verzameling had geenerlei verandering ondergaan blijkens de opname van den Heer Sell; de toenmalige bezitter Raden Nata Koesoema, afstammeling van Soenan Talaga, is inmiddels gestorven en de voorwerpen zijn thans in het bezit van diens zoon. De lijst van den Heer Pleyte met een kleine aanvulling [1]) van den Heer Sell is als Bijlage S hierachter afgedrukt.

§ 6. **Nieuwe opnamen, opgravingen, enz.**

De opnamen en opgravingen op het *Diëng-plateau* hadden geregelden voortgang. Blootgelegd en onderzocht werden de fundamenten K, L, Q, M en I, terwijl opmetingen plaats hadden aan den Ardjoeno-tempel en aan de fundamenten B, D, E, F, G, H en 25 — 30. De bij één en ander gedane vondsten zijn opgegeven in de volgende paragraaf.

Voor de opnamen in *Pasè* zie men Bijlage O.

1) Betreffende afmetingen en afbeeldingen der beeldjes.

§ 7. Vondsten.

Een hoogst belangrijke bronsvondst had plaats in de nabijheid van *Tjandi Lor*, gelegen in het district Ngandjoek der afdeeling Bĕrbĕk (res. Kediri). Van dien tempel, waarvan in Raffles' tijd (History of Java II[2] p. 36) nog determineerbare restes over waren, bestaat thans (Rapp. Oudh. Comm. 1908 p. 313) nog slechts een hoop steenen. In de nabijheid is een beschreven steen gevonden, welke blijkens het vermelden van Añjuk (Ngandjoek) daar ook wel degelijk thuis behoort, en die een inscriptie bevat, gedateerd in 857 çāka, uitgevaardigd door koning Sindok çrī Içānawikrama Dharmmotunggadewa en vermeldend het heiligdom i çrī Jayāmṛta; deze inscriptie is opgenomen als No. XLVI in Dr. Brandes' transscripties (Verhand. Bat. Gen. LX p. 84 — 89), de steen zelf bevindt zich als D 59 in het Museum te Batavia. Het is dus een historisch belangrijke plek, waar de bewuste vondst plaats had. Zij bestaat uit een dertigtal bronzen beeldjes en fragmenten daarvan, klaarblijkelijk bijéénbehoorend. De groep draagt blijkens het voorkomen van voorstellingen van Mañjuçrī, Vajrasattva en dergelijke, een Buddhistisch karakter. Het merkwaardige van de zaak is niet slechts het feit van met een bijeenbehoorende beeldengroep te doen te hebben, maar vooral de aanwezigheid van een aantal nog geheel onbekende figuren uit het Buddhistisch pantheon. In bijzonderheden kan hier daarop natuurlijk niet worden ingegaan; te zijner tijd zal de heele vondst worden gepubliceerd.

Van de vondsten op het *Diëng-plateau* diende de Heer Leydie Melville de volgende voorloopige lijst in.

bij het fundament I:

een Durgā-beeld; een zittend beeld, beschadigd en in vier stukken; een vierkante steen met vakjes, waarvan het middelste kleine vierkante gouden plaatjes bevatte; een Ganeça; drie kāla-koppen; een yoni en twee makara's, behoorende tot vensterversiering.

bij het fundament K:
een beschadigde yoni.

bij het fundament L:
een Ganeça; acht beschadigde beeldwerken.

bij het fundament Q:
een pipisan met gandik, cylindervormig; twee kleine yoni's met lingga; een klein zittend vrouwebeeldje; een klein Çiwa-beeld, waaraan de onderbeenen ontbreken; een in een leeuw eindigende traparm; een zonnewagen met zes (?) paarden zonder koppen; ondergedeelten van kleine beeldwerken; een zittend mannebeeldje in twee stukken; nog twee zittende mannebeeldjes, waarvan één zonder hoofd; een klein vier-armig Çiwa-beeld; een kop van een beeld; een kleine Guru zonder onderbeenen; een beschadigd zittend mannebeeld; fragmenten van beelden (onderstukken); een yoni zonder lingga.

§ 8. **Epigraphie.**

Epigraphische werkzaamheden hadden tengevolge van de afwezigheid van ondergeteekende gedurende dit kwartaal niet plaats, behalve het vervaardigen van eenige abklatschen in het Museum te Batavia.

§ 9. **Fotografieën.**

Genomen werden slechts drie foto's, genummerd 1627—1629, opgegeven in Bijlage M. en voorstellend een tweetal hangklokken uit het Bataviaasch Museum. De opname geschiedde door den Heer Leydie Melville en staat in verband met de in § 14 vermelde schenking van soortgelijke foto's. Als no. 1630 is opgenomen een indertijd door den Heer L. C. Westenenk opgezonden negatief, dat in gruzelementen aankwam en thans taliter qualiter hersteld is. Het stelt voor de inscriptie, voorkomende op den voet van het Amoghapāça-beeld, hetwelk als no. 46 is opgenomen in den Inventaris der oudheden in de Padangsche Bovenlanden

(Oudh. Versl. 2de kw. 1912 p. 48) en dat zich te Rambahan bij Loeboek Boelang bevindt, hetzelfde op welke rug de wij-inscriptie van 1269 staat.

De lijst van de foto's uit Pasè, no. 342 — 516, is afgedrukt in Bijlage P.

§ 10. **Teekeningen.**

Het teekenwerk had weder hoofdzakelijk op den Diëng betrekking; daarenboven werden enkele teekeningen van Tjandi Banon gecalqueerd met het oog op de herplaatsing van de daarvan afkomstige beelden in het Museum te Batavia. Men vindt den stand van het teekenwerk in Bijlage N, terwijl de inhoud van de derde uit Pasè ontvangen zending teekeningen blijkt uit Bijlage R.

§ 11. **Musea en Verzamelingen.**

Naar mij zijdelings ter oore kwam, is de schenking van het Museum te *Modjokerto* door de regeering onder dankbetuiging aanvaard; een officieele bevestiging van dit gerucht ontving ik intusschen totnogtoe niet. Evenzoo kwam mij ter oore, dat ten behoeve van het Museum te *Magelang* de groote paseban op de aloen-aloen aan de Gemeente in bruikleen is afgestaan; ook daaromtrent ontbreken mij intusschen alle bijzonderheden.

§ 12. **Lijst van monumenten.**

De werkzaamheden hieraan zullen, gelijk bekend, eerst na indiensttreding van normaal personeel kunnen plaats hebben.

§ 13. **Publicaties.**

In druk verscheen het Oudheidkundig Verslag over het eerste kwartaal van dit jaar.

§ 14. **Geschenken.**

Aan *boekwerken* werden ontvangen: van de Directie van het Bataviaasch Genootschap deel LIX, 4de stukje, harer

Verhandelingen benevens de Notulen over 1912, 1ste en 2de aflevering;

van den Directeur van Onderwijs en Eeredienst de Korte Gids voor den Boro-Budur;

van het Bestuur der Natuurkundige Vereeniging deel LXXIII afl. 1 van haar Tijdschrift;

van het Gouvernement der United Provinces (Britsch-Indië) het Annual Progress Report of the Superintendent, Muhammadan and British Monuments, Northern Circle, over de jaren 1910 — 11 en 1911 — 12;

van het Gouvernement der North-Western Provinces (Britsch-Indië) het Annual Report of the Archaeological Survey, Frontier Circle, over het jaar 1912 — 13.

Foto's van een Javaanschen hangklok, thans in particulier bezit in België, werden aangeboden door den Heer E. Jacobson.

§ 15. Programma voor het volgend kwartaal.

Het onderzoek en ontgravingswerk op den Diëng zal onder toezicht van den Chef van het technisch personeel worden voortgezet, terwijl ondergeteekende zich eveneens daarheen zal begeven. Tevens zal er dan gelegenheid zijn Boro-Budur aan te doen, waar een nieuwe bewaarder der oudheden schijnt te zijn opgetreden. Voor een behoorlijke contrôle der monumenten ware het niet misplaatst, indien mij van zulke zaken werd kennisgegeven.

De Chef van den Oudheidkundigen Dienst,

Dr. N. J. Krom.

Batavia, October 1913.

Lijst der fotografische opnamen

over het 3de kwartaal 1913.

Nummer.	Formaat.	Plaats.	Korte omschrijving.
1627	18 × 24	Coll. Kläring (Jogja), thans Mus. Bat. No. 958*a*[1].	bronzen hangklok.
1628	„	G. Grongga (afd. Malang), thans Mus. Bat. No. 958*f*.	bronzen hangklok uit 1208.
1629	„	Als 1627 en 1628.	topstukken van 1627 en 1628.
1630	„	Rambahan, (Batanghari distr.).	inscriptie op voetstuk van Amoghapāça-beeld (inv. 46).

Afgesloten 30 September 1913.

BIJLAGE N.

Stand van het teekenwerk.

3de kwartaal 1913.

Diëng-plateau.

a. Op het terrein werd gewerkt aan de voorloopige teekeningen van de fundamenten K, L, Q, van de ornamenten van A en van een aanzicht van den Ardjoeno-tempel. Gereed kwamen die van de fundamenten B, D, E, F, G, H, I, en 25-30.

Op het Oudheidkundig Bureau:

b. Gecalqueerd de netteekeningen van
Fundament van gebouw No. 1 (1:100)
" " " No. 2 (")
" " " No. 3 (")
" " " No. 4 (")

c. Overgeteekend de teekeningen van A. Mijer:
Kaart van het Diëng-plateau (1:2500).
No. 6. Plattegrond van den Ardjoeno-tempel (1:100)
No. 7. Teekening van de fundamenten van tempel. No. 8, 9 en 10 (1:200).
No. 8. Teekening van de fundamenten van tempel No. 11, 12, 13, 14 en 15 (1:200).
No. 9. Teekening van de fundamenten van tempel No. 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29 en 30 (1:200).
No. 13. Situatie van de fundamenten op het Diëng-plateau (1:1000).
No. 14. Lengteprofil Boeda-waterleiding (lengte 1:400, hoogte 1:100) en Situatie ligging Boeda-putten (1:400).

Tjandi Banon.

Gecalqueerd werden:

1. Plattegrond der voetstukken van de Hindu-beelden (1 : 20).
2. Voetstukken der beelden van Guru, Brahma, Wiṣṇu en Çiwa (1 : 10).
3. Voetstuk van het Ganeça-beeld (1 : 10).

BIJLAGE O.

Uittreksel

UIT HET

Verslag over de oudheidkundige werkzaamheden in Pasè in het derde kwartaal 1913.

UITGEBRACHT DOOR

J. J. de Vink.

In mijn vorig rapport meldde ik, dat de werkzaamheden op het gravencomplex Toengoe Sarèh geëindigd waren; in dit kwartaal heb ik het gravencomplex *Toengoe di Balé*, hetwelk aan den overkant van de kroeëng Pasè in kampong Mentjat op een half uur gaans in Noord-Oostelijke richting van Toengoe Sarèh ligt, geheel ontgraven en in teekening gebracht.

Dit complex heeft zijn naam te danken aan een grafzerk, waarvan de afmetingen zijn: lang 1,05 M., breed 0,68 M. en hoog 0.26 M. De steen is onbeschreven, doch het geheele bovenvlak is geornamenteerd en van de zijwanden, die geprofileerd zijn, is de bovenste band eveneens geornamenteerd. De steen ligt met zijn lange zijde van Oost naar West, hoewel hij oorspronkelijk, evenals de andere Islamitische graven, van Noord naar Zuid gelegen heeft. Ouden van dagen vertelden mij, dat deze steen vroeger bijna bedolven was en toen op last van den Oelëé-balang (hun moekimhoofd) is uitgegraven en verplaatst op een meter afstand van de oorspronkelijke plek. De zerk is van blauwen hardsteen en heeft vier wit marmeren opstaande steentjes gehad, twee aan het hoofd- en twee aan het voeteneinde, welke in vier verzinkingen van het bovenvlak

geplaatst waren. Op het oogenblik is geen enkel van die vier steentjes aanwezig, doch volgens zeggen waren ze onbeschreven en zou dus de geheele grafsteen onbeschreven zijn; daarom werd deze zerk voor een balé (rustbank) aangezien, waar het gravencomplex dan ook den naam van Toengoe di Balé aan te danken heeft.

Daar ik in de maand Juli de in het tweede kwartaal vervaardigde cliché's behandelen moest voor verzending, droeg ik den Habib op om den 1sten Juli te beginnen met het schoon kappen en branden van het terrein op en om het gravencomplex Toengoe di Balé; dit duurde zeer lang, daar het terrein zwaar begroeid was en de graven soms tot een diepte van 60 c. M. bedolven waren.

Toen het terrein zoover schoon was, dat ik kon beginnen met het opmeten, heb ik met behulp van de teekenaars een situatie-teekening gemaakt van 1 : 1000 en die vervolgens op een schaal van 1 : 500 uitgewerkt. Verder werden de graven van het complex opgemeten en verdeeld in vier onderafdeelingen, A, B, C en D, terwijl er teekeningen van 1 : 50 van vervaardigd werden.

Op complex A trof ik 14 graven aan, waarvan er 9 beschreven steenen hadden. Van graf 1 zit de hoofdsteen in twee boomen gegroeid en hoewel men bezig is de boomwortels te verwijderen, is de steen nog niet gevonden. Complex B heeft 36 graven, waarvan 22 beschrevenen (44 steenen), complex C eveneens 36 graven, waarvan 27 beschreven steenen bezitten. Complex D heeft 18 graven, waarbij ik er 3 aantrof (6 steenen), die beschreven waren.

Bij de ontgraving werden nog drie grafzerken aangetroffen als boven beschreven, doch kleiner in afmeting en dan ook met één staanden steen aan het hoofd- en één aan het voeteneinde. Twee van die zerkjes bevinden zich in complex B en één bij de groote zerk in complex C; bij deze laatste zijn de staande steentjes van wit warmer en onbeschreven, terwijl in de geprofileerde zijwanden van dezen steen de diepst liggende lijst is ingelegd met een smalle

strook marmer, waar heel flauw een vlecht-ornament op te onderscheiden is. Bij de twee zerkjes van complex B zijn de staande steentjes alle beschreven.

Daar ik evenals het vorig jaar in de poeasa-maand geen werkvolk kon krijgen, heb ik in Juli zooveel mogelijk afgewerkt, opdat de vier koelies, die steeds abklatschen maken, in dezen tijd door zouden kunnen werken. In die zelfde maand miste ik een teekenaar, wien ik wegens familieomstandigheden een maand verlof naar Java toestond, doch die twee maanden wegbleef en zijn werk eerst eind September hervatte, waardoor de werkzaamheden slechts langzaam vorderden.

In de poeasa-maand begaf ik mij op tournée met den Secretaris van den Gouverneur van Atjeh, den Heer Doeve, en den controleur van Lho' Seumawé, den Heer Braspot, naar Risèh, een landschap boven Sawang, om te zien of er in die streek ook graven waren; het resultaat was echter nihil, hoewel ik de bevolking nog liet ondervragen.

Alleen in September werd er gefotografeerd en wel (daar er dikwijls betrokken lucht, regen of wind was) slechts 5 graven (10 steenen) van complex A van Toengoe di Balé. Eind September werden de abklatschen van Toengoe Sarèh (tweede zending), Toengoe di Balé A, Toengoe Said Sjarif, Toengoe di Iboes en Toengoe Baté Poetie verzonden.

In dit kwartaal werd voor *f* $2167{,}33^5$ verwerkt.

Lho' Seumawé, 3 *October* 1913.

Derde lijst van foto's

UIT HET

voormalig rijk van Pasè

Nummer.	Formaat.	Plaats.	Korte omschrijving.
342	18 × 24	Toengoe Sidi.	marmeren praalgraf, vooraanzicht.
343	"	id.	id., achteraanzicht.
344	"	id.	id., uit den N. W. hoek.
345	"	id.	id., uit den N. O. hoek.
346	"	id.	id., uit den Z. W. hoek (bij hoog water).
347	"	id.	id., uit den Z. O. hoek (bij vloed).
348	"	Toengoe Sarèh.	Graf I, zijde 1.
349	"	id.	id., " " 3.
350	"	id.	id., " " 5.
351	"	id.	id., " " 7.
352	"	id.	id., " " 2 en 8.
353	"	id.	id., " " 4 en 6.
354	"	id.	Graf II, zijde 1.
355	"	id.	id., " " 3.
356	"	id.	id., " " 5.
357	"	id.	id., " " 7.
358	"	id.	id., " " 2 en 8.
359	"	id.	id., " " 4 en 6.
360	"	id.	Graf III, zijde 1.
361	"	id.	id., " " 3.
362	"	id.	id., " " 5.
363	"	id.	id., " " 7.

Nummer.	Formaat.	Plaats.	Korte omschrijving.
364	18 × 24	Toengoe Sarèh.	Graf III, zijde 2 en 8.
365	„	id.	id., , „ 4 en 6.
366	„	id.	gezicht op graven I, II en III.
367	„	id.	Graf IV, zijde 1.
368	„	id.	id., , „ 3.
369	„	id.	id., , „ 5.
370	„	id.	id., , „ 7.
371	„	id.	id., , „ 2 en 8.
372	„	id.	id., , „ 4 en 6.
373	„	id.	Graf V, zijde 1.
374	„	id.	id., , „ 3.
375	„	id.	id., , „ 5.
376	„	id.	id., , „ 7.
377	„	id.	id., , „ 2 en 8.
378	„	id.	id., , „ 4 en 6.
379	„	id.	id., , topstukken.
380	24 × 30	id.	Graf VI, steen vóór het graf.
381	„	id.	id., , steen achter het graf.
382	„	id.	id., , detail 6de laag, buitenzijde.
383	„	id.	id., , detail 6de laag, binnenzijde.
384	„	id.	id., , deksteen.
385	„	id.	id., , vooraanzicht.
386	„	id.	id., , in trois quarts van achteren.
387	18 × 24	id.	Graf VII, zijde 1.
388	„	id.	id., , „ 3.
389	„	id.	id., , „ 5.
390	„	id.	id., , „ 7.
391	„	id.	id., , „ 4 en 8.
392	„	id.	id., , „ 2 en 6.

Nummer.	Formaat.	Plaats.	Korte omschrijving.
393	18 × 24	Toengoe Sarèh.	Graf VII, topstukken.
394	„	id.	Graf VIII, zijde 1.
395	„	id.	id., , „ 3.
396	„	id.	id., , „ 5.
397	„	id.	id., , „ 7.
398	„	id.	id., , „ 2 en 8.
399	„	id.	id., , „ 4 en 6.
400	„	id.	Graf IX, topstukken.
401	„	id.	id., , in trois quarts.
402	24 × 30	id.	Graf X, zijde 1.
403	„	id.	id., , „ 3.
404	„	id.	id., , „ 5.
405	„	id.	id., , „ 7.
406	„	id.	id., , „ 4 en 6.
407	„	id.	id., , „ 2 en 8.
408	18 × 24	id.	Graf XI, zijde 1.
409	„	id.	id., , „ 3.
410	„	id.	id., , „ 5.
411	„	id.	id., , „ 7.
412	„	id.	id., , „ 2 en 8.
413	„	id.	id., , „ 4 en 6.
414	„	id.	id., , topstukken.
415	24 × 30	id.	id., , detail deksteen.
416	„	id.	id., , vooraanzicht.
417	„	id.	id., , zijaanzicht.
418	„	id.	Graf XII, zijde 1.
419	„	id.	id., , „ 3.
420	„	id.	id.. , „ 5.
421	„	id.	id., , „ 7.
422	„	id.	id., , „ 2 en 8.
423	„	id.	id., , „ 4 en 6.
424	18 × 24	id.	Graf XIII, zijde 1.
425	„	id.	id., , „ 3.

Nummer.	Formaat.	Plaats.	Korte omschrijving.
426	18 × 24	Toengoe Sarèh.	Graf XIII, zijde 5.
427	„	id.	id., „ 7.
428	„	id.	id., „ 2 en 8.
429	„	id.	id., „ 4 en 6.
430	24 × 30	id.	Graf XIV, zijde 1 en 7.
431	„	id.	id., „ 5 en 3.
432	„	id.	id., „ 8 en 2.
433	„	id.	id., „ 6 en 4.
434	„	id.	id., „ 8*a* en 4*a*.
435	„	id.	id., „ 6*a* en 2*a*.
436	18 × 24	id.	Graf XV, zijde 1.
437	„	id.	id., „ 3.
438	„	id.	id., „ 5.
439	„	id.	id., „ 7.
440	„	id.	id., „ 8 en 2.
441	„	id.	id., „ 6 en 4.
442	„	id.	Graf XVI, zijde 1.
443	„	id.	id., „ 3.
444	„	id.	id., „ 5.
445	„	id.	id., „ 7.
446	„	id.	id., „ 8 en 2.
447	„	id.	id., „ 6 en 4.
448	„	id.	id., topstukken.
449	„	id.	Graf XVII, zijde 1.
450	„	id.	id., „ 3.
451	„	id.	id., „ 5.
452	„	id.	id., „ 7.
453	„	id.	id., „ 8 en 2.
454	„	id.	id., „ 6 en 4.
455	„	id.	gezicht op het gravencomplex.
456	„	id.	Graf XVIII, zijde 1.
457	„	id.	id., „ 2.
458	„	id.	Graf XIX, zijde 1.

Nummer.	Formaat.	Plaats.	Korte omschrijving.
459	18 × 24	Toengoe Sarèh.	Graf XIX, zijde 3.
460	„	id.	id., „ „ 5.
461	„	id.	id., „ „ 7.
462	24 × 30	id.	Graf XX, zijde 1.
463	18 × 24	id.	Graf XXI, zijde 1.
464	„	id.	id., „ „ 3.
465	„	id.	id., „ „ 5.
466	„	id.	id., „ „ 7.
467	„	id.	id., „ „ 2 en 8.
468	„	id.	id., „ „ 4 en 6.
469	„	id.	id., „ topstukken.
470	„	id.	Graf XXII, zijde 1.
471	„	id.	id., „ „ 3.
472	„	id.	id., „ „ 5.
473	„	id.	id., „ „ 7.
474	„	id.	id., „ „ 2 en 8.
475	„	id.	id., „ „ 4 en 6.
476	„	id.	id., „ topstukken.
477	„	id.	Oostelijk complex.
478	„	id.	idem.
479	„	id.	Graf XXIII.
480	„	Koeta Kareuëng.	Graf II.
481	„	id.	idem.
482	„	id.	Graf IV.
483	„	Toengoe di Iboes.	gezicht uit den Z. O. hoek.
484	„	id.	id., van de Noordzijde.
485	„	id.	Graf I, zijde 5.
486	„	id.	id., „ „ 6.
487	„	id.	id., „ „ 7.
488	„	id.	id., „ „ 8.
489	„	id.	Graf II, zijde 1.
490	„	id.	id., „ „ 2.
491	„	id.	id., „ „ 3.

Nummer.	Formaat.	Plaats.	Korte omschrijving.
492	18 × 24	Toengoe di Iboes.	Graf II, zijde 4.
493	24 × 30	id.	Graf III (inscriptie).
494	18 × 24	T. Said Sjarif.	Graf I, zijde 1.
495	„	id.	id., , „ 3.
496	„	id.	id., , „ 5.
497	„	id.	id., , „ 7.
498	„	id.	id., , „ 8 en 2.
499	„	id.	id., , „ 6 en 4.
500	„	id.	id., , topstukken.
501	24 × 30	id.	Graf II, detail beschreven steen.
502	„	id.	id., , geornamenteerde steen.
503	„	id.	id., , deksteen.
504	„	id.	id., , beschreven lijststeenen.
505	„	id.	id., , vooraanzicht.
506	„	id.	id., , zijaanzicht (Oost).
507	„	id.	id., , in trois quarts, uit den N. W. hoek.
508	„	id.	id., , achteraanzicht.
509	„	id.	gezicht op het complex, Zuidzijde.
510	„	id.	idem, Noordzijde.
511	„	id.	Graf III, beschreven steen voorzijde.
512	„	id.	id., , geornamenteerde steen.
513	„	T. Oeleë Blang.	Graf I, zijde 1.
514	„	id.	id., , „ 2.
515	„	id.	id., , „ 3.
516	„	id.	id., , „ 4.

Tweede lijst van abklatschen

uit het voormalig rijk van Pasè.

No.	Plaats.	Korte omschrijving.
686	Toengoe Sarèh.	Graf V, zijde 1.
687	id.	id., , „ 2.
688	id.	id., , „ 3.
689	id.	id., , „ 4.
690	id.	id., , „ 5.
691	id.	id., , „ 6.
692	id.	id., , „ 7.
693	id.	id., , „ 8.
694	id.	id., , top *a*.
695	id.	id., , top *b*.
696	id.	Graf VI, voorkant.
697	id.	id., , achterkant.
698	id.	id., , zijkant.
699	id	Graf VII, zijde 1.
700	id.	id., , „ 2.
701	id.	id., , „ 3.
702	id.	id., , „ 4.
703	id.	id., , „ 5.
704	id.	id., , „ 6.
705	id.	id., , „ 7.
706	id.	id., , „ 8.
707	id.	Graf VIII, zijde 1.
708	id.	id., , „ 2.
709	id.	id., , „ 3.
710	id.	id., , „ 4.
711	id.	id., , „ 5.

No.	Plaats.	Korte omschrijving.	
712	Toengoe Sarèh.	Graf VIII, zijde 6.	
713	id.	id., , „ 7.	
714	id.	id., , „ 8.	
715	id.	Graf IX, top *a*.	
716	id.	id., , top *b*.	
717	id.	Graf X, zijde 1.	
718	id.	id., , „ 2.	
719	id.	id., , „ 3.	
720	id.	id., , „ 4.	
721	id.	id., , „ 5.	
722	id.	id., , „ 6.	
723	id.	id., , „ 7.	
724	id.	id., , „ 8.	
725	id.	Graf XI, zijde 1.	
726	id.	id., , „ 3.	
727	id.	id., , „ 2	} en top *a*.
728	id.	id., , „ 4	
729	id.	id., , „ 5.	
730	id.	id., , „ 7.	
731	id.	id., , „ 6	} en top *b*.
732	id.	id , , „ 8	
733	id.	Graf XII, zijde 1.	
734	id.	id., , „ 2.	
735	id.	id., , „ 3.	
736	id.	id., , „ 4.	
737	id.	id., , „ 5.	
738	id.	id., , „ 6.	
739	id.	id., , „ 7.	
740	id.	id., , „ 8.	
741	id.	Graf XIII, zijde 1.	
742	id.	id., , „ 2.	
743	id.	id., , „ 3.	
744	id.	id., , „ 4.	

No.	Plaats.	Korte omschrijving.
745	Toengoe Sarèh.	Graf XIII, zijde 5.
746	id.	id., " " 6.
747	id.	id., " " 7.
748	id.	id., " " 8.
749	id.	Graf XIV, zijde 1.
750	id.	id., " " 2.
751	id.	id., " " 3.
752	id.	id., " " 4.
753	id.	id., " " 5.
754	id.	id., " " 6.
755	id.	id., " " 7.
756	id.	id., " " 8.
757	id.	Graf XV, zijde 1.
758	id.	id., " " 2.
759	id.	id., " " 3.
760	id.	id., " " 4.
761	id.	id., " " 5.
762	id.	id., " " 6.
763	id.	id., " " 7.
764	id.	id., " " 8.
765	id.	id., " top *a*.
766	id.	id., " top *b*.
767	id.	Graf XVI, zijde 1.
768	id.	id., " " 2 } en top *a*.
769	id.	id., " " 4 } en top *a*.
770	id.	id., " " 3.
771	id.	id., " " 5.
772	id.	id., " " 7.
773	id.	id., " " 6 } en top *b*.
774	id.	id., " " 8 } en top *b*.
775	id.	Graf XVII, zijde 1.
776	id.	id., " " 2.
777	id.	id., " " 3.

No.	Plaats.	Korte omschrijving.
778	Toengoe Sarèh.	Graf XVII, zijde 4.
779	id.	id., , „ 5.
780	id.	id., , „ 6.
781	id.	id., , „ 7.
782	id.	id., , „ 8.

Lijst der teekeningen van Pasè.

DERDE ZENDING.

18. Situatie van het gravencomplex Toengoe Sarèh (1: 500).
19. Reconstructieteekening van graf XI, Toengoe Sarèh; voor-, zij-, boven-aanzicht, dwarsdoorsnede en details (1: 5).
20. Reconstructieteekening van graf VI, Toengoe Sarèh; voor-, zij-, boven-aanzicht en dwarsdoorsnede (1: 5).
20*a-f*. Zes bladen details van 20 (1: 5).
21. Reconstructieteekening van graf XXIII, Toengoe Sarèh; voor-, zij-, boven-aanzicht, doorsnede en details (1: 5).
22. Reconstructieteekening van graf II, Koeta Kareuëng; voor-, zij- en boven-aanzicht (1: 5).
23. Reconstructieteekening van graf IV, Koeta Kareuëng; voor-, zij-, boven-aanzicht en doorsnede (1: 5).
24. Reconstructieteekening van graf XVIII, Koeta Kareuëng; voor-, zij-, boven-aanzicht en doorsnede (1: 5).
25. Reconstructieteekening van het praalgraf van Toengoe Said Sjarif; voor-, zij-, boven-aanzicht en doorsnede (1: 5).
25*a*. Details van 25 (1: 10).
26. Situatie van het gravencomplex van Toengoe Said Sjarif (1: 50).
27. Situatie van het gravencomplex Toengoe di Iboes (1: 50).
28. Geornamenteerde zerk op Toengoe Sarah panjang (1: 5).

Lijst der oudheden

TE

Tĕlaga.

A. Bronzen.

1. Staand beeldje in godenornaat, met glorie doch zonder verdere attributen.
Genaamd Praboe Siliwangi; hoog 21 c. M.
Afb. Tijdschr. Ind. Tl. Lnd. Vlkk. IV pl. Va; Kinsbergen foto 68.
2. Staand beeld met vier armen, w. s. Wiṣṇu voorstellend. De achterarmen rusten op de hoofden van devoten, rechts een man, links een vrouw; in de voorhanden links de schelp, rechts een lotusknop. Glorie en achterstuk.
Genaamd Amboet kasih, gezegd de vrouw van Praboe Siliwangi; hoog 24 c.M.
Afb. Tijdschr. l. l. pl. IVa; Kinsbergen 66.
3. Zittende Buddha in dhyāna-mudrā, van Siameesch maaksel.
Genaamd Soenan Talaga; hoog 18 c.M.
Afb. Tijdschr. l. l. pl. Vb; Kinsbergen 65.
4. Buddhistisch beeld, zittend op lotuskussen, hetwelk op een vierkanten troon ligt. Zesarmig en driehoofdig. In de rechter achterhand een zwaard, de beide voorarmen voor de borst gekruist met rechts wajra en links bidschel [1]).

1) Dit beeldje, vermoedelijk Mañjuvajra voorstellend, is thans nader besproken in Bijdr. Kon. Inst. Tl. Lnd. Vlkk. Ned. Indie 68.
Kr.

Genaamd Batara Goeroe, alias Sang hyang Otipati, Sang hyang Djagatnata; hoog 26 c.M.
Afb. Tijdschr. l.l. pl. IIIc; Kinsbergen 61.

5. Bodhisattwa, zittend op ovaal lotuskussen op rechthoekig onderstuk; met achterstuk. Tweearmig, links lotus, rechts vara-mudrā. In den hoofdtooi een onduidelijke Amitābha; dus een voorstelling van Awalokiteçwara.
Genaamd Sang hyang Sĕri; hoog 8,5 c.M.
Afb. Tijdschr. l.l. pl. IIIb; Kinsbergen 69.

6. Leeuwtje met ring op den kop.
Genaamd Goeryang boentoetan; hoog 17,5 c.M.
Afb. Tijdschr. l.l. pl. IVb; Kinsbergen 70.

7. Tempelschel met leeuwtje op het handvat.
Afb. Kinsbergen 69.

8. Tempelschel met als handvat een sĕmbah-makende halve menschenfiguur in een ring.
Afb. Kinsbergen 69.

9. Zodiakbeker zonder jaartal.

10. Olifantshaak met gajamina-kop.
Afb. Kinsbergen 70.

11. Olifantshaak met gestyleerde punten.
Afb. Kinsbergen 70.

12. Waardigheidsteeken met drie paar makara-ornamenten.
Afb. Kinsbergen 70.

13. Waardigheidsteeken in triçūla-vorm, waarbij de buitenste punten makara's zijn (beide geschonden).
Afb. Kinsbergen 70.

14. Handvat van een tempelschel, tjakra.

15. Schubben-pantser van breede platen, door kettingen (maliën) verbonden, *koper*.
Afb. Kinsbergen 63.

B. IJzeren voorwerpen.

16. Een kist met verroeste pantserhemden.

17. Kris met eigenaardigen greep (?).

18. Koedjang.

19. Drie koedjangvormige lange wapens.
20. Twee dito, meer gegolfd.
21. Stuk van een zwaard (v.g.l. Boro-Boedoer).
22. Stuk van een lanspunt.

C. Porcelein en glas.

23. Seladon-kruikje met koperen ketting.
24. Zeer oude groen glazen flesch.
25. Drie bruine verglaasde kruikjes.

D. Diversen.

26. Acht en twintig grootere en kleinere gongs.
27. Twintig lila's met verschillende sluitstukken.
28. Een gebroken houten boog.
29. Twee kisten met Chineesche kèpèng's.
30. Twee koperen kettingen.
31. Eenige niet nader te bepalen fragmenten.

E.

door den eigenaar bewaard ten zijnen huize, waar vroeger de kraton van Ratoe Talaga zou gestaan hebben.

32. Staand Buddhabeeldje van brons in abhaya-mudrā, Siameesch maaksel. Voetstuk ontbreekt.
    Genaamd Simbar kantjana, is Ratoe Talaga geworden; hoog 35 c.M.
    Afb. Tijdschr. l.l. pl. Vc; Kinsbergen 67.
33. Zittend Buddhabeeldje van koper, bhūmisparça-mudrā, Siameesch maaksel.
    Genaamd Raden Pangloerah [1]); hoog 18 c.M.
    Afb. Tijdschr. l.l. pl. IIIa; Kinsbergen 62.

---

1) Te onderscheiden van het eveneens Raden Pangloerah gedoopte Buddhabeeldje, dat zich sinds 1876 (Notulen pag. 3) in het Museum te Batavia bevindt (afb. Tijdschr. LV over p. 315). Kr.

Oudheidkundig Verslag

OVER HET

Vierde kwartaal 1913.

---

§ 1. Personeel.

Bij Gouv. Besl. van 28 October 1913 no. 4 werd de Heer P. J. Perquin belast met de waarneming der betrekking van adjunct-bouwkundige.

Bij Gouv. Besl. van 18 December 1913 no. 46 werd de Heer J. P. Moquette toegevoegd aan den Chef van den Oudheidkundigen Dienst ten behoeve van het oudheidkundig onderzoek in Pasè.

Na de vaststelling eener instructie voor den dienstchef werd bij dezerzijdsche besluiten van 5 November no. 35 en 37 overgegaan tot de benoeming van een schrijver en een oppasser.

Aan den Chef van het technisch personeel werd gedurende de laatste week van dit kwartaal verlof verleend, terwijl eveneens de eerste teekenaar wegens dringende redenen veertien dagen verlof kreeg, later om diezelfde redenen met nog veertien dagen verlengd.

§ 2. Bureau.

Een zeer belangrijke aanwinst van het op het bureau aanwezige studiemateriaal werd verkregen door een schenking van den Heer G. P. Rouffaer te 's Gravenhage. Deze heer stond de één en veertig bladen teekeningen van Javaansche oudheden af (met bijbehoorende foto's), vervaardigd naar de opmetingen van Dr. R. D. M. Verbeek, geholpen door den opziener 1ste klasse bij het Mijnwezen, J. F. de Corte, in 1886 en samengesteld door Dr. Verbeek zelven

en den topograaf bij het Mijnwezen J. G. de Groot. Bedoelde teekeningen waren indertijd door Dr. Verbeek aan den Heer Rouffaer geschonken, welke ze thans ten behoeve van het Oudheidkundig Bureau afstond. Een enkele blik op de als Bijlage V hierachter opgenomen Lijst dezer teekeningen zal voldoende doen begrijpen met welk een hoogst belangrijk materiaal het bureau hierdoor verrijkt geworden is, vooral waar een groot aantal der behandelde bouwwerken sedert niet meer opgenomen zijn. Aan den Heer Rouffaer worde daarom ook te dezer plaatse oprechte dank betuigd voor zijn hooggewaardeerde schenking.

Bij Gouv. Besl. van 24 November 1913 No. 19 werd de Topografische Dienst gemachtigd tot het verschaffen van de benoodigde kaarten aan het Oudheidkundig Bureau, welke dan ook in den loop van December ontvangen werden.

Een opgave der fotografische negatieven en abklatschen, uit Pasè ontvangen, is opgenomen in de Bijlagen IJ en Z. Voorts werden de op pag. 56 van het Oudheidk. Versl. 1912 vermelde cliché's van oudheden in de Padangsche Bovenlanden door den Heer Rouffaer voorloopig in bruikleen afgestaan.

Daarentegen werden de fotografische negatieven van den Boro-Budur, zoowel de door den Heer van Erp vervaardigde als de door den Heer Cephas opgenomene van den bedolven voet, opgezonden naar Nederland ten behoeve van de samenstelling der platenportefeuilles bij de monographie, welke aangaande genoemd monument eerlang te verwachten is.

Aan den Directeur van Onderwijs en Eeredienst werd met gunstig gevolg verzocht voortaan de zendingen van gevonden oudheden aan de Directie van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen te doen plaats hebben door tusschenkomst van den Oudheidkundigen Dienst, zoodat op het Bureau van dien dienst geregeld aanteekening gehouden kan worden van alle oudheidkundige vondsten en van het verder lot der gevonden voorwerpen.

§ 3. Reizen.

In November ondernam ondergeteekende een reis langs verschillende oudheden van Midden-Java, waarbij achtereenvolgens Prambanan, Diëng, Pringapus, Magëlang en Boro-Budur werden bezocht; gedurende het grootste deel van die reis werd hij vergezeld door den Heer Perquin. Deze laatste vertoefde overigens, zoo dikwijls de restauratiewerken in Oud-Bantam zulks noodig maakten, te Serang, gelijk de Heer Leydie Melville ten behoeve van de werkzaamheden op het Diëng-plateau een groot deel van het kwartaal daar ter plaatse verbleef. Ook de Heer Melville begaf zich tot het doen van fotografische opnamen naar Bantam, aan welke plaats ondergeteekende eveneens een kort bezoek bracht.

§ 4. Bescherming van monumenten.

In *Oud-Bantam* werd een begin gemaakt met den herstellingsarbeid aan de sultansbegraafplaats te Pakalangan, op het eind van het kwartaal ook met dien aan de graven in Pangkalan Angka en Kanari. Het desbetreffend verslag van den Heer Perquin, welke met dit werk belast is, is als Bijlage W hierbij gevoegd.

Op het *Diëng-plateau* werd verdergegaan met de zorg voor de afwatering en de daarop betrekking hebbende werkzaamheden uitgebreid tot het fundament Q.

Door den Heer Melville werd nog een bezoek gebracht aan *Grissee* in verband met de maatregelen genomen tot behoud van de poort vóór het graf van Malik Ibrahim. Deze poort is vroeger reeds voldoende versterkt, doch er bleef altijd nog eenig gevaar te duchten van de zijde van den daarachter staanden boom, zoodat het plan was gemaakt dien te vellen. Daar intusschen de inlandsche bevolking hier bezwaren tegen had, is ten slotte van dezen maatregel afgezien en worden de werkzaamheden als geëindigd beschouwd.

Te *Prambanan* verkeerden de tempels, wat het onderhoud betreft, in uitnemenden toestand. Ingevolge hem bij mijn

bezoek gegeven instructies nam de Opzichter der oudheden daar ter plaatse de volgende maatregelen:

Van Tjandi Plaosan werd de Noordelijke tempel aan de Noord- en Oost-zijde blootgelegd tot aan den voet, zoodat men er nu geheel om heen kan loopen en de ornamenten aan den beneden-rand zichtbaar zijn. Hetzelfde zal aan den Zuider-tempel geschieden. Van beelden werden slechts brokstukken gevonden, die ter plaatse bewaard zijn gebleven.

Te Tjandi Lumbung is de middentempel en één der bijtempels aan de Noordzijde door bamboe's voorloopig gesteund.

Rondom Tjandi Sari werd de weggespoelde grond door steenslag en zand weder aangevuld en de binnenkamer (midden) opgehoogd tot bijna ter hoogte van de zijtrappen, volgens aanwijzing van den Heer Perquin.

Bij Tjandi Kalassan werd rondom den tempel op dezelfde wijze gehandeld als bij Tjandi Sari. Boven aan de Zuid- en Westzijde zullen nog enkele voorzieningen moeten worden getroffen onder bouwkundig toezicht.

Ook te *Boro-Budur* was de toestand zeer bevredigend, al beginnen zich weer wat veel korstmossen te vertoonen. De uit de nabijheid afkomstige kleine beeldjes zullen wat beter worden opgesteld. Van den *Mendut*, die overigens ook geheel in orde was, zal het bijtempeltje opnieuw worden schoongemaakt.

De Tjandi *Pringapus* begint uit elkaar te hangen en de tijdens Dr. Brandes aangebrachte stutten zijn verdwenen; ook was de tempel vrij begroeid. Direct gevaar dreigt er intusschen niet. Van de Tjandi *Pěrot* zijn nog slechts eenige steenen over, o. a. met reliëf-fragmenten; één steen met een Ganeça-kop zal te zijner tijd in een Museum moeten worden opgenomen, de rest leent zich daar minder toe.

§ 5. **Inventarisatie.**

Opnemingen ter plaatse hadden niet plaats. Op het Bureau werd een inventaris van de oudheden der oudheidkundige

afdeeling West-Java samengesteld, die in het Rapport over 1913 zal worden opgenomen.

§ 6. **Nieuwe opnamen, opgravingen, enz.**

Aangaande de opnamen in *Pasè*, waaromtrent men Bijlage X raadplege, werd een nieuwe regeling getroffen, mede in verband met het optreden van den Heer Moquette. Na overleg met Prof. Dr. C. Snouck Hurgronje werd bepaald, dat voortaan geen teekeningen van de graven zelf meer gemaakt zullen worden (wel natuurlijk situatie-kaarten), daar het materiaal op dit gebied thans voldoende is. Ook zal de Heer de Vink in het vervolg niet meer alle beschreven graven abklatschen en fotografeeren, maar alleen die, welke van historisch belang zijn en welke hem door den Heer Moquette zullen worden aangewezen. Voorts zal het onderzoek niet tot Pasè beperkt blijven, doch zich casu quo ook tot andere dergelijke rijkjes in Noord-Sumatra uitstrekken.

Op het *Diëng-plateau* werd voortgewerkt aan de ontgraving van de fundamenten L en Q. Over de door eerstgenoemd complex opgeleverde vondsten zie men § 7. Bij Q werd een groot gebouw blootgelegd, van ongeveer 60 M. breedte en meer dan 90 M. lengte (een deel bevindt zich nog onder den grond), bestaande uit twee rijen vertrekken en bijgebouwen.

§ 7. **Vondsten.**

Van belang is de reeds vroeger geschiede, doch thans eerst ter mijner kennis gekomen vondst van een beschreven steen in kampong *Bawang*, 7 K. M. van Nĕgorobatin in de afdeeling Kroë der residentie Benkoelen (Jaarverslag Topographische Dienst 1912, p. 104), een vondst die, gegeven de plaats en de schriftsoort, voorzoover die zich uit de t. a. p. gegeven proeve beoordeelen laat, waarschijnlijk hoogst merkwaardig zal blijken te zijn. Aan den Resident van Benkoelen werd om opzending van dien steen verzocht.

Op den *Diëng* kon ik de in het vorig verslag vermelde opgegraven voorwerpen bezichtigen en een gedeelte aanwij-

zen voor opname in het Museum te Batavia. Nieuwe vondsten waren, behalve een paar geschonden beeldjes, een drietal beschreven steenen, alle afkomstig van fundament L. Ze zijn alle in Midden-Javaansch Kawi-schrift; twee ervan bevatten slechts een enkele regel, doch de derde is een zeer groot stuk van ruim 1000 kilo, in twee stukken gebroken, van boven en opzij van ornament voorzien en aan beide kanten een dertig regels schrift gevend. Het is de eerste groote inscriptie van den Diëng; zij zal blijkens de schriftsoort wel uit de achtste Çaka-eeuw dateeren. De steen wordt naar Batavia overgebracht en zal daar nader bestudeerd worden.

§ 8. **Epigraphie.**

De nagelaten transscripties van Dr. Brandes zijn thans geheel afgedrukt en de verschijning van het tweede deeltje wacht slechts op het gereed komen der platen.

§ 9. **Fotografieën.**

De gedurende dit kwartaal genomen foto's zijn vermeld in Bijlage T en vormen de nummers 1631—1675. Vooreerst werden de in § 2 besproken negatieven uit de Padangsche Bovenlanden afgedrukt (nos. 1631—1649), opnamen van den fotograaf Nieuwenhuis. Op verzoek van den Heer Rouffaer werden 1650 en 1651 vervaardigd van bladen uit kropak's van het Bataviaasch Genootschap, waarop het batikken vermeld wordt; de opname geschiedde door de firma Charls en van Es. No. 1652 is een indertijd op verzoek van den Heer Knebel te Solo gemaakte foto van de bronzenverzameling van R. M. T. Rĕksâdiningrat, welke nog niet voor onze collectie was afgedrukt. De overige opnamen zijn van den Heer Leydie Melville, allereerst de Oost-Javaansche reliëfs in het Museum te Batavia, bedoeld op p. 36 van het verslag over het tweede kwartaal, naar aanleiding van het voorkomen van soortgelijke stukken in het Museum te Modjokĕrto. Eindelijk zijn no. 1672—1675 een viertal opnamen

van de begraafplaats te Pakalangan. De overige foto's van Oud-Bantam zijn nog niet gereed.

Bijlage IJ geeft de foto's uit Pasè, opgenomen door den Heer de Vink.

§ 10. Teekeningen.

De lijst der teekeningen, uitsluitend van den Diëng, is gegeven in Bijlage U.

§ 11. Musea en Verzamelingen.

Een eigenaardige verrassing wachtte mij bij mijn bezoek aan *Magĕlang*, waar, gelijk bekend is, door de gemeente een Museum zou worden opgericht, tot welk doel de beschikking over de pasebans op de aloen-aloen verzocht was. Thans bleek mij, dat de gemeenteraad van die pasebans weer had afgezien en de beelden overgebracht waren naar het erf van den regent. Eén en ander scheen het gevolg van een misverstand te zijn, daar de Heer Melville indertijd tijdens mijn afwezigheid die overbrenging als tijdelijke maatregel (zoolang de Museuminrichting haar beslag nog niet had), had aanbevolen en de voorzitter van den gemeenteraad dat als een definitieve regeling had beschouwd. De beelden zijn nu althans schoon en worden onderhouden en bewaakt, doch ze staan in weer en wind en zijn min of meer fantastisch gerangschikt. Mij werd medegedeeld, dat de opstelling nog niet definitief was; zoolang dit niet heeft plaats gehad, zal ik mijn oordeel opschorten, in hoeverre in deze afwijking door den gemeenteraad van zijn oorspronkelijke voornemen de beelden onder een dak te plaatsen, kan worden berust.

§ 12. Lijst van monumenten.

Gelijk bekend, zal hiermede worden voortgegaan, zoodra over voltallig personeel wordt beschikt.

§ 13. Publicaties.

In druk verscheen het Oudheidkundig Verslag over het tweede en dat over het derde kwartaal 1913.

Het Rapport van 1913 is voor den druk gereed, waarmede zoo spoedig mogelijk begonnen zal worden.

§ 14. **Geschenken.**

Door den Heer P. V. van Stein Callenfels te Djaejan-Estate werden *foto's* aangeboden van den Ganeça te Karang-Katĕs, de Rĕtja-Goeroe en Rĕtja-Pĕnganten te Djĕboek (Toeloengagoen) en den steen met jaartal te Rini (Blitar).

Aan *boekwerken* werden ontvangen:

Van de Directie van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen Verhandelingen LX, 1ste stuk, Tijdschrift LV, aflev. 4, 5 en 6 en Notulen 1912, afl. 3 en 4, en 1913 afl. 1 en 2.

Van het Gouvernement van Madras het Annual Report of the Archaeological Department, Southern Circle, over 1912—13, benevens het Annual Report on Epigraphy over datzelfde jaar.

Van de door den Heer Rouffaer geschonken *teekeningen* is reeds melding gemaakt in § 2.

§ 15. **Programma voor het volgend kwartaal.**

De werkzaamheden op den Diëng en in oud-Bantam zullen respectievelijk onder leiding van de Heeren Leydie Melville en Perquin worden voortgezet. De Heer Moquette zal zich naar Atjeh begeven ten behoeve van het oudheidkundig onderzoek in Pasè.

De Chef van den Oudheidkundigen Dienst,
Dr. N. J. Krom.

Batavia, Januari 1914.

Lijst der fotografische opnamen

over het 4de kwartaal 1913.

Nummer.	Formaat.	Plaats.	Korte omschrijving.
1631	24 × 30	Pariangan (Padangsche Bovenlanden).	beschreven rotsblok (invent. [1]) no. 17).
1632	"	Tandjoeng (Padangsche Bovenlanden).	begraafplaats (koeboeran panjang).
1633	"	id.	gezicht in de kampong, met rijstblokken (invent. no. 18).
1634	"	id.	grafsteenen (invent. no. 18).
1635	"	Limo Kaoem (Koeboer Radjo, Pad. Bovenl.).	gezicht op de oudheden.
1636	"	id.	beschreven steenen (invent. no. 21).
1636*a*	"	id.	id.
1637	"	id.	grafsteenen.
1638	18 × 24	id.	beschreven steen (invent. no. 20).
1639	24 × 30	Pagarroejoeng (Pad. Bovenl.).	beschreven steenen.
1640	18 × 24	Boekit Gombak, thans Pagarroejoeng.	beschreven steen (invent. no. 23).
1641	"	Goedam, id. en Ponggongan, thans Pagarroejoeng.	beschreven steenen (invent. no. 29, 30 en 32).
1642	"	Ponggongan (Pad. Bovenl.).	beschreven steen (invent. no. 36).

1) Inventaris der oudheden in de Padangsche Bovenlanden; Oudh. Verslag 1912 2de kw. p. 33 sqq.

Nummer.	Formaat.	Plaats.	Korte omschrijving.
1643	24 × 30	Boekit Gombak, Sali-Awak en Soeroaso, thans Fort v. d. Capellen.	vrouwebeeld en beschreven steenen (invent. no. 26, 38 en 41).
1644	„	Batoe Bapahat (Pad. Bovenl.).	waterleiding (invent. no. 39).
1645	18 × 24	id.	rotsinscriptie (invent. no. 39*a*).
1646	24 × 30	id.	„ (invent. no. 39*b*).
1647	12 × 24	Soeroaso (Pad. Bovenl.).	beschreven steen (invent. no. 40).
1648	„	Soeroaso, thans Fort v. d. Capellen, en Ombilin.	beschreven steenen (invent. no. 41 en 42).
1649	„	Ombilin (Pad. Bovenl.).	beschreven steen (invent. no. 42).
1650	24 × 30	Galoeh (?), thans Mus. Bat. Handschr. verzam.	lontar no. 630, fol. 16*b* en 17*a*.
1651	„	Bandoeng (?), thans Mus. Bat. Handschr. verzam.	lontar no. 626, fol. 19*a*.
1652	„	Soerakarta, Verzam. R. M. T. Reksâdiningrat.	bronzen, beschreven Rapp. 1910 p. 65—71.
1653	18 × 24	Oost-Java, thans Mus. Bat. No. 423.	bas-reliëf.
1654	„	id., thans Mus. Bat. No. 424.	„
1655	„	id., thans Mus. Bat. No. 425.	„
1656	„	id., thans Mus. Bat. No. 426.	„
1657	„	id., thans Mus. Bat. No. 427.	„
1658	„	id., thans Mus. Bat. No. 428.	„
1659	„	id., thans Mus. Bat. No. 429.	„

Nummer.	Formaat.	Plaats.	Korte omschrijving.
1660	18 × 24	Oost-Java, thans Mus. Bat. No. 430.	bas-reliëf.
1661	„	id., thans Mus. Bat. No. 431.	„
1662	„	id., thans Mus. Bat. No. 432.	„
1663	„	id., thans Mus. Bat. No. 433.	„
1664	„	id., thans Mus. Bat. No. 434.	„
1665	„	id., thans Mus. Bat. No. 435.	„
1666	„	id., thans Mus. Bat. No. 436.	„
1667	„	id., thans Mus. Bat. No. 436*a*.	„
1668	„	id., thans Mus. Bat. No. 436*b*.	„
1669	„	id., thans Mus. Bat. No. 436*c*.	„
1670	„	id., thans Mus. Bat. No. 436*d*.	„
1671	„	id., thans Mus. Bat. No. 436*e*.	„
1672	„	Pakalangan (oud-Bantam).	poort naar de begraafplaats vóór de restauratie.
1673	„	id.	gebouw boven de sultansgraven vóór de restauratie.
1674	„	id.	poort, van binnen gezien, vóór de restauratie.
1675	„	id.	gezicht op het gebouw boven de sultansgraven vóór de restauratie.

Afgesloten 31 December 1913.

Stand van het teekenwerk.

4de kwartaal 1913.

Diëng-plateau.

a. Op het terrein werden voorloopig samengesteld:
een overzichtskaart van het Diëng-plateau (1: 2500);
een kaart met aanwijzing der vindplaatsen (1: 2000).

b. Op het Bureau werden gecalqueerd netteekeningen van:
Fundament van gebouw No. 5 (1: 100), en
Fundament van gebouw No. 8 (1: 100).
Bovendien werden overgeteekend:
Overzichtskaart van het Diëng-plateau (1: 2500), en
Situatie van de fundamenten aldaar (1: 1000).

Lijst der teekeningen van Javaansche hindoebouwwerken op millimeterpapier, opgemeten in 1886.

Blad I. *Gedong Sanga.* Situatie. Schaal 1: 10000. Verbeek Oudheden No. 148.

Grot bij desa Djatinom, Soerakĕrta. Schaal 1:100 en Schaal 1: 50. Twee schetsteekeningen eener versiering in de grot. Verb. Oudh. No. 375.

Bĕlahan, Pasoeroehan. Situatie. Schaal 1: 20000 en 1: 10000. Verb. Oudh. No. 625.

Blad II. *Soekoh.* Trap met poort tusschen het 1e en 2de terras. Plattegrond, 3 aanzichten, van voren, van achteren en op zijde, benevens 1 doorsnede. Schaal 1:50. Verb. Oudh. No. 383.

Blad III. *Soekoh.* Trap tusschen het 2de en 3de terras. Plattegrond en doorsnede. Schaal 1: 50. Verb. Oudh. No. 383.

Soekoh. Trap tusschen het 3de en 4de terras. Plattegrond en doorsnede. Schaal 1: 50. Verb. Oudh. No. 383.

Soekoh. Groote tempel. Plattegrond, vooraanzicht, zijaanzicht en doorsnede. Schaal 1: 50. Verb. Oudh. No. 383.

Blad IV. *Soekoh.* Voorwerpen staande op het 4de terras, naast (voor) den grooten tempel. Schaal 1:100. Verb. Oudh. No. 383.

Blad V. *Soekoh.* Situatie. Schaal 1: 1000. Verb. Oudh. No. 383.

Soekoh. Lingga en joni. Schaal 1: 10. Verb. Oudh. No. 383.

Tjĕta. Situatie. Schaal 1: 1000. Verb. Oudh. No. 382.

Tjĕta. Lingga en joni. Schets. Verb. Oudh. No. 382.

Djĕdoeng. Situatie. Schaal 1: 1000. Verb. Oudh. No. 487.

Pĕnampihan. Situatie en doorsnede. Schaal 1: 1000. Beschreven steen. Schaal 1: 250. Schildpad van den tempel. Schaal 3: 50. Verb. Oudh. No. 527.

Pĕnampihan. Tempel. Plattegrond en opstand. Schaal 1: 50. Verb. Oudh. No. 527.

Ngĕtos. Tempel. Plattegrond, opstand en doorsnede. Schaal 1: 100. Verb. Oudh. No. 516.

Sawĕntar. Tempel. Plattegrond. Schaal 1: 100. Opstand 1: 50. Banaspati 1: 50. Verb. Oudh. No. 559.

Panataran. Situatie. Schaal 1: 1000. Verb. Oudh. No. 563.

Gambar. Tempel No. 1. Plattegrond en opstand. Schaal 1: 50. Verb. Oudh. No. 564.

Gambar. Tempel No. 2. Plattegrond. Schaal 1: 50. Verb. Oudh. No. 564.

Blad VI. *Ngrimbi.* Tempel. Plattegrond, vooraanzicht en zijaanzicht. Schaal 1: 50. Verb. Oudh. No. 456.

Blad VII. *Poort Badjang Ratoe.* Plattegrond, opstand en doorsnede. Schaal 1: 50. *Hierbij 2 photo's*, genomen door den Heer Stücky. Verb. Oudh. No. 462.

Blad VIII *Poort Badjang Ratoe.* De top alleen. Schaal 1: 50. Verb. Oudh. No. 462.

Blad IX. *Kĕsiman tengah.* Plattegrond, vooraanzicht en zijaanzicht. Schaal 1: 50. Verb. Oudh. No. 479.

Djalatoenda. Badplaats. Plattegrond, vooraanzicht en zijaanzicht. Schaal 1: 100. Waterspuiers, een vogelkop en steenen met 2 openingen. Schaal 1: 20. Verb. Oudh. No 484.

Djĕdoeng. Een der poorten (Poort B). Platte-

grond, opstand en doorsnede. Schaal 1: 50. Verb. Oudh. No. 487.

Paselran. Situatie. Schaal 1: 1000. Tempel A. Opstand. Schaal 1: 100. Tempel B. Plattegrond. Schaal 1: 100. Verb. Oudh. No. 488.

Bangkal. Tempel. Plattegrond, opstand en doorsnede. Schaal 1: 100. Verb. Oudh. No. 489.

Poort Tjandi Dĕrma. (Soerabaja). Plattegrond en opstand. Schaal 1: 100. Verb. Oudh. No. 502.

Blad X. *Tjandi Pari. Tjandi Soemoer.* Plattegrond en opstand. Schaal 1: 50.

Tjandi Pari. Plattegrond en vooraanzicht. Schaal 1: 50. Verb. Oudh. No. 496 (1 en 2).

Djawi. Tempel. Plattegrond en zijaanzicht. Schaal 1: 50. Verb. Oudh. No. 624.

Blad XI. *Tempelgrot Goewa Tritis.* Plattegrond en doorsnede. Schaal 1: 100. Verb. Oudh. No. 534.

Blad XII. *Tempelgrot Sela mangleng bij Kediri.* Plattegrond, vooraanzicht en doorsnede. Schaal 1: 100. Verb. Oudh. No. 520. (Hierbij is te vergelijken *een photo* van Mejuffrouw Tonnet).

Blad XIII. *Walikoekoen.* Oudheid No. 5 (Tjandi Djadi). Plattegrond en opstand. Schaal 1: 50. Verb. Oudh. No. 535.

Blad XIV. *Wringin brandjang.* Plattegrond, vooraanzicht, zijaanzicht en doorsnede. Schaal 1: 50. Verb. Oudh. No. 558.

Blad XV. *Panataran.* Groote tempel. Plattegrond. Schaal 1: 50. Verb. Oudh. No. 563.

Blad XVI. *Panataran.* Groote tempel. Vooraanzicht en zijaanzicht. Schaal 1: 50. Verb. Oudh. No. 563.

Blad XVII. *Kali Tjilik.* Tempel. Plattegrond, vooraan-

zicht, zijaanzicht en doorsnede. Schaal 1 : 50. Verb. Oudh. No. 565.

Tegawangi. Situatie. Schaal 1: 1000. Groote tempel. Plattegrond en achterkant. Schaal 1: 50. Kleine tempel. Plattegrond en zijaanzicht. Schaal 1: 50. Voetstuk. Schaal 1: 50. Verb. Oudh. No. 579.

Soerawana. Tempel. Plattegrond, vooraanzicht en zijaanzicht. Schaal 1: 50. Verb. Oudh. No. 580.

Blad XVIII. *Kotes of Papoh.* Tempel. Plattegrond en zijaanzicht der tempels A en B. Schaal 1: 50. Verb. Oudh. No. 556.

Beeldengroep Bajëm. Situatie. Schaal 1 : 200. Verb. Oudh. No. 596.

Botjok. Tempel. Plattegrond, vooraanzicht en zijaanzicht. Schaal 1: 50. Verb. Oudh. No. 598.

Sanggariti. Tempel. Plattegrond en zijaanzicht. Schaal 1: 50. Verb. Oudh. No. 602.

Karang kates. Ganeça-beeld. Plattegrond, opstand en zijaanzicht. Schaal 1. 50. Verb. Oudh. No. 609.

Indrakila. Situatie. Schaal 1: 1000. Waterbak. Schaal 1: 50. Tempel. Plattegrond en opstand. Schaal 1: 50. Verb. Oudh. No. 622.

Santria manggoeng. Plattegrond. Schaal 1 : 50. Verb. Oudh. No. 623.

Blad XIX. *Goenoeng Boetak (Kawi-gebergte).* Situatie der Oro-Oro-vlakte. Schaal 1. 10000. Oudheid I. Plattegrond met twee doorsneden. Schaal 1: 1000. Oudheid II. Plattegrond. Schaal 1: 1000. Oudheid op top Dandang (Kawi-gebergte). Schaal 1: 1000. Verb. Oudh. No. 605.

Argapoera. Situatie top met 3 kraters. Schets

(niet opgemeten). Oudheden: I Plattegrond en doorsnede; II niet opgemeten; III, IV, V. Plattegronden. Alle op schaal 1: 1000. Verb. Oudh. No. 646.

Blad XX. *Toempang*. Tempel. Plattegrond, vooraanzicht en zijaanzicht. Schaal 1: 50. Verb. Oudh. No. 614.

Blad XXI. *Toempang*. 18 reeksen versieringen aan den tempel. Schaal 1: 10. Verb. Oudh. No. 614.

Blad XXII. *Kidal*. Tempel. Plattegrond, vooraanzicht, zijaanzicht en doorsnede. Schaal 1: 50. Verb. Oudh. No. 615.

Blad XXIII. *Singasari*. Situatie. Schaal 1: 1000. Vier voorwerpen. Schaal 1: 50. Verb. Oudh. No. 620.

Blad XXIV. *Singasari*. Tempel. Plattegrond, vooraanzicht en doorsnede. Schaal 1: 50. Verb. Oudh. No. 620.

Blad XXV. *Goenoeng Gangsir*. Tempel. Plattegrond, opstand en doorsnede. Schaal 1: 50. Verb. Oudh. No. 628.

Blad XXVI. *Tjandipoera*. Situatie. Schaal 1: 1000. Tempel. Plattegrond en zijaanzicht. Schaal 1: 50. Verb. Oudh. No. 631.

Blad XXVII. *Djaboeng*. Tempel. Plattegrond, vooraanzicht, zijaanzicht en doorsnede. Schaal 1: 50. Verb. Oudh. No. 638. *Hierbij 3 photo's.*

Blad XXVIII. *Djaboeng*. Kleine tjandi (hoektorentje). Plattegrond en opstand. Schaal 1: 50. Verb. Oudh. No. 638.

Blad XXIX. *Kĕdaton*. Situatie. Schaal 1: 1000. Tempel. Plattegrond, vooraanzicht en zijaanzicht. Schaal 1: 50. Plaatje met jaartal. Schaal 1: 10. Verb. Oudh. No. 647. *Hierbij 1 photo.*

Blad XXX. *Méroe* (Matjan poetih). Tempel. Plattegrond en zijaanzicht. Schaal 1: 50. Verb. Oudh. No. 666.

Goenoeng Ikan. Situatie van den top. Schaal 1 : 1000. 5 voorwerpen; No. 1, 2, 4, en één steen, alleen in opstand; No. 3 in plattegrond en opstand; schaal voor alle voorwerpen 1 : 50. Verb. Oudh. No. 671.

Netteekeningen op wit papier.

A. *Soekoh.* Trap met poort tusschen 1e en 2de terras. Oudh. No. 383.

B. *Soekoh.* Trap tusschen 2e en 3e terras. Trap tusschen 3e en 4e terras. Groote tempel. } Oudh. No. 383.

C. *Soekoh.* Situatie en detailteekeningen. Oudh. No. 383.
Tjĕta. Situatie en detailteekening. Oudh. No. 382.

D. *Ngrimbi.* Tempel. Oudh. No. 456.

E. *Badjang Ratoe.* Poort. Oudh. No. 462.

F. *Panataran.* Tempel. Plattegrond. Oudh. No. 563.

G. *Panataran.* Tempel. Vooraanzicht en zijaanzicht. Oudh. No. 563.

H. *Toempang.* Tempel. Oudh. No. 614.

J. *Kidal.* Tempel. Plattegrond. Oudh. No. 615.

K. *Kidal.* Tempel. Vooraanzicht, zijaanzicht en doorsnede. Oudh. No. 615.

L. *Singasari.* Tempel. Oudh. No. 620.
(De teekeningen zijn gedeeltelijk niet afgewerkt, wat banaspati's en verdere ornamenten betreft).

's Gravenhage, 7 September 1908.

(w. g.) R. D. M. VERBEEK.

Herstellingswerken der Sultansgraven te Pakalangan, Pangkalan Angka en Kanari (Bantam).

Verslag der werkzaamheden gedurende het 4de kwartaal 1913.

Nadat in de laatste dagen van November de noodige fotografische opnamen gedaan waren van de Sultansgraven te Pakalangan, werd er een begin gemaakt met het omhakken van boomen, het weghakken van struikgewas en het verwijderen van onkruid.

Alvorens met het afbreken van vervallen of verzakte muren begonnen werd, zijn de noodige opmetingen gedaan, welke opmetingen op het bureau van den Oudheidkundigen Dienst in teekening gebracht werden.

Volgens deze teekeningen werd het gereedmaken der kap voor het gebouw boven de sultansgraven en der toegangsdeuren aanbesteed en met de uitvoering daarvan in de eerste dagen van December een begin gemaakt. Boomen, die op of tegen de muren gegroeid waren, werden omgehakt.

In de eerste helft van December werd er gewerkt met 'n 30-tal koelies en toen de werkzaamheden zoover gevorderd waren, dat de afgebroken en vervallen muren wederom konden worden opgebouwd of hersteld is daarmede (in de tweede helft van December) een begin gemaakt. In de tweede helft van December is er gewerkt met ongeveer 17 metselaars en 70 koelies.

De buitenste ringmuur, die een vierkant omsluit van ongeveer 80 meter zijde, moest wegens bouwvalligheid worden afgebroken; de afkomende steenen werden schoongemaakt

en worden wederom gebruikt. De dikte dezer muren, die 0,45 M. was (in klei gemetseld) wordt teruggebracht tot 0,30 M. In plaats van in klei zullen ze worden gemetseld in slappe basterdcementspecie, terwijl voor meerderen steun tegen de hoogere grondaanvulling aan de binnenzijde, beiderzijds, op afstanden van ongeveer 10 meter steenen beeren gemaakt worden.

De grafsteenen binnen den buitensten ringmuur werden opnieuw gesteld.

De tweede ringmuur, die een ruimte omsluit van ongeveer 20 M. zijde (± een meter boven het omliggend terrein) was voor het grootste deel vernield of omgevallen; alleen de penanten naast de steenen trap stonden nog overeind; om dezen muur op de vereischte hoogte te bouwen, werd gedeeltelijk gebruik gemaakt van nieuwe steenen; aan de buitenzijde zal deze muur versterkt worden middels steenen beeren en geheel worden afgepleisterd.

De graven binnen deze ruimte werden opnieuw bemetseld en de grafsteenen naar behooren gesteld. Een trap van vier treden (aan de zuidzijde) voert, door een steenen poortje, naar het bovenste plateau, van 10 × 12 meter oppervlakte. Op het achtergedeelte van dit plateau, waar de sultansgraven liggen, waren de zijmuren ongeveer 3 meter hoog, de achtermuur ongeveer 2 meter hoog, met penanten van 1 meter hoog voor dracht der kapliggers, terwijl het gebouwtje aan den voorkant (zuidzijde) open was; het geheel was afgedekt door een zadeldak, waarvan de balken en spanten steunden op de muren en op vier vrijstaande vierkante pijlers; de Oost- en Westgevels waren voorzien van top- of eindgevels.

Drie zuilen en een gedeelte van de kap met een eindgevel waren nog niet zoodanig vervallen, dat afbraak noodzakelijk was; de overige muren zullen opnieuw worden opgemetseld en een nieuwe kap gesteld worden.

De sultansgraven zijn in cementspecie afgewerkt; de overige graven in het niet overdekte voorgedeelte zullen in orde gemaakt worden.

Na een bezoek van den Chef van den Oudheidkundigen Dienst werd opdracht gegeven de sultansgraven in de desa's Pangkalan Angka en Kanari te herstellen. De noodige foto's werden gemaakt. In de desa Pangkalan Angka werd in de tweede helft van December een begin gemaakt met het opruimen van struikgewas enz. rondom den ringmuur en rondom het gebouw, dat ongeveer in het midden van een afgesloten terrein van 30 M. in 't vierkant ligt. Op de gedeeltelijke ontruiming werden de noodige opmetingen gedaan en een begin gemaakt met het omhakken der groote boomen, die tegen den ringmuur en het gebouwtje zijn opgegroeid.

In de desa Kanari werd het terrein der graven binnen den ringmuur van onkruid ontdaan.

De adj. bouwk. b/d Oudheidkundigen Dienst,
P. J. PERQUIN.

6 Januari 1914.

Uittreksel

UIT HET

Verslag over de oudheidkundige werkzaamheden in Pasè in het vierde kwartaal 1913.

UITGEBRACHT DOOR

J. J. de Vink.

In aansluiting aan het vorig rapport kan worden medegedeeld, dat de werkzaamheden tot nu toe werden voortgezet op het gravencomplex *Toengoe di Balè*, waar ook gedurende het eerste kwartaal 1914 zal moeten worden doorgewerkt, aangezien dit complex het grootste is, dat ik tot dusverre aantrof.

In October ontving ik van den Chef van den Oudheidkundigen Dienst de instructie, voortaan geen teekeningen van reconstructies, details enz. der afzonderlijke graven te maken, doch mij te bepalen tot de vereischte situatieteekeningen der gravencomplexen; daar ik bij het ontvangen dier instructie de detailteekeningen der groote en kleine balé's (zie beschrijving in het vorig rapport) reeds bijna gereed had, heb ik deze nog afgemaakt, te meer, daar ze geheel afweken van de vroeger afgebeelde grafzerken.

Hoofdzakelijk werd op het kantoor gewerkt door de teekenaars, die zich bezig hielden met bovenbedoelde teekeningen en het etiquetteeren der abklatschen, terwijl ik zelf voor de behandeling der negatieven zorg droeg. Ook werd een copie gemaakt van de kaart Blad Pasè (1: 40.000) op een schaal van 1: 20.000, zoodat de teekening met bijvoe-

ging van de kuststrook Lho' Seumawé en een stuk naar Noord-Westelijke richting een afmeting heeft van 120 × 160 c. M. Deze teekening werd gemaakt met de bedoeling om alle hier aangetroffen gravencomplexen er met de daarop betrekking hebbende namen op aan te geven.

In dit kwartaal kwamen gereed de negatieven van Toengoe di Balé, onderafdeeling A, terwijl de stellen abklatschen dier onderafdeeling reeds in het vorig kwartaal verzonden werden. Thans kwamen de abklatschen van onderafdeeling B gereed, welke eveneens reeds afgezonden zijn.

Verschillende kleine gravencomplexen in Blang Mé in de nabijheid van Toengoe Sarèh en Toengoe di Balé, ten getale van vier, en één in kampong Peuria, Moekim Geudong, liet ik ontgraven; op alle complexen werden beschreven steenen aangetroffen.

Tengevolge van den regentijd liet ik het maken van situatie-teekeningen tot dusver achterwege; om diezelfde reden vorderde de fotografische opname slechts langzaam. Onderafdeeling B is op zes graven na gereed.

In dit kwartaal werd voor *f* 1436,78[5] verwerkt.

Lho' Seumawé, 3 Januari 1914.

Vierde lijst van foto's

uit het

voormalig rijk van Pasè.

Nummer.	Formaat.	Plaats.	Korte omschrijving.
517	18 × 24	Toengoe di Balè.	Gezicht op complex **A** na de ontgraving.
518	„	id.	Graf I, zijde 1.
519	„	id.	id. , „ 3.
520	„	id.	id. , „ 5.
521	„	id.	id. , „ 7.
522	„	id.	id. , „ 2 en 8.
523	„	id.	id. , „ 6 en 4.
524	„	id.	Graf II, zijde 1.
525	„	id.	id. , „ 3.
526	„	id.	id. , „ 5.
527	„	id.	id. , „ 7.
528	„	id.	id. , „ 2 en 8.
529	„	id.	id. , „ 6 en 4.
530	„	id.	id. , topstukken.
531	„	id.	Graf III, zijde 1.
532	„	id.	id. , „ 3.
533	„	id.	id. , „ 5.
534	„	id.	id. , „ 7.
535	„	id.	id. , „ 8, 6, 4 en 2.
536	„	id.	Graf IV, zijde 1.
537	„	id.	id. , „ 3.
538	„	id.	id. , „ 5.
539	„	id.	id. , „ 7.
540	„	id.	id. , „ 2 en 8.
541	„	id.	id. , „ 6 en 4.

Nummer.	Formaat.	Plaats.	Korte omschrijving.
542	18 × 24	Toengoe di Balè.	Graf IV, topstukken,
543	,,	id.	Graf V, zijde 1.
544	,,	id.	id. , ,, 3.
545	,,	id.	id. , ,, 5.
546	,,	id.	id. , ,, 7.
547	,,	id.	id. , ,, 2 en 8.
548	,,	id.	id. , ,, 6 en 4.
549	,,	id.	id. , topstukken.
550	,,	id.	Graf VI, zijde 1.
551	,,	id.	id. , ,, 3.
552	,,	id.	id. , ,, 5.
553	,,	id.	id. , ,, 7.
554	,,	id.	id. , ,, 6. of 8 en 2 of 4.
555	,,	id.	Graf VII, zijde 1.
556	,,	id.	id. , ,, 3.
557	,,	id.	id. , ,, 5.
558	,,	id.	id. , ,, 7.
559	,,	id.	id. , ,, 8 en 2.
560	,,	id.	id. , ,, 6 en 4.
561	,,	id.	id. , topstukken.
562	,,	id.	Graf VIII, zijde 1.
563	,,	id.	id. , ,, 3.
564	,,	id.	id. , ,, 5.
565	,,	id.	id. , ,, 7.
566	,,	id.	id. , ,, 6 of 8 en 4 of 2.
567	,,	id.	Graf IX, zijde 1.
568	,,	id.	id. , ,, 3.
569	,,	id.	id. , ,, 5.
570	,,	id.	id. , ,, 7.
571	,,	id.	id. , ,, 2 en 8.
572	,,	id.	id. , ,, 4 en 6.
573	,,	id.	id. , topstukken.

Derde lijst van abklatschen

uit het voormalig rijk van Pasè.

No.	Plaats.	Korte omschrijving.
783	Toengoe Sarèh.	Graf I, zijde 1.
784	id.	id. , „ 2.
785	id.	id. , „ 3.
786	id.	id. , „ 4.
787	id.	id. , „ 5.
788	id.	id. , „ 6.
789	id.	id. , „ 7.
790	id.	id. , „ 8.
791	id.	Graf II, zijde 1.
792	id.	id. , „ 2.
793	id.	id. , „ 3.
794	id.	id. , „ 4.
795	id.	id. , „ 5.
796	id.	id. , „ 6.
797	id.	id. , „ 7.
798	id.	id. , „ 8.
799	id.	Graf III, zijde 1.
800	id.	id. , „ 2.
801	id.	id. , „ 3.
802	id.	id. , „ 4.
803	id.	id. , „ 5.
804	id.	id. . „ 6.
805	id.	id. . „ 7.
806	id.	id. , „ 8.
807	id.	Graf IV, zijde 1.
808	id.	id. , „ 2.
809	id.	id. , „ 3.

No.	Plaats.	Korte omschrijving.
810	Toengoe Sarèh.	Graf IV, zijde 4.
811	id.	id. , „ 5.
812	id.	id. , „ 6.
813	id.	id. , „ 7.
814	id.	id. , „ 8.
815	id.	Graf XVIII, zijde 1.
816	id.	id. , „ 3.
817	id.	Graf XIX, zijde 1.
818	id.	id. , „ 3.
819	id.	id. , „ 5.
820	id.	id. , „ 7.
821	id.	Graf XX, beschreven zijde.
822	id.	Graf XXI, zijde 1.
823	id.	id. , „ 2 } met top.
824	id.	id. , „ 4 } met top.
825	id.	id. , „ 3.
826	id.	id. , „ 5.
827	id.	id. , „ 6 } met top.
828	id.	id. , „ 8 } met top.
829	id.	id. , „ 7.
830	id.	Graf XXII, zijde 1.
831	id.	id. , „ 2 } met top.
832	id.	id. , „ 4 } met top.
833	id.	id. , „ 3.
834	id.	id. , „ 5.
835	id.	id. , „ 6 } met top.
836	id.	id. , „ 8 } met top.
837	id.	id. , „ 7.
838	Toengoe di Iboes.	Graf III.
839	Toengoe Said Sjarif.	Praalgraf II, voorzijde.
840	id.	id , achterzijde.
841	id.	Praalgraf III, voorzijde.
842	id.	id. , achterzijde.
843	Toengoe Batè Poetie.	Wit marmergraf, zijde 1.

No.	Plaats.	Korte omschrijving.
844	Toengoe Batè Poetie.	Wit marmergraf, zijde 3.
845	id.	id. „ 5.
846	id.	id. „ 7.
847	Toengoe di Balè.	Graf I, zijde 5.
848	id.	id. , „ 6.
849	id.	id. , „ 7.
850	id.	id. , „ 8.
851	id.	Graf II, zijde 1.
852	id.	id. , „ 2.
853	id.	id. , „ 3.
854	id.	id. , „ 4.
855	id.	id. , „ 5.
856	id.	id. , „ 6.
857	id.	id. , „ 7.
858	id.	id. , „ 8.
859	id.	Graf III, zijde 1.
860	id.	id. , „ 2.
861	id.	id. , „ 3.
862	id.	id. , „ 4.
863	id.	id. , „ 5.
864	id.	id. , „ 6.
865	id.	id. , „ 7.
866	id.	id. , „ 8.
867	id.	Graf IV, zijde 1.
868	id.	id. , „ 2.
869	id.	id. , „ 3.
870	id.	id. , „ 4.
871	id.	id. , „ 5.
872	id.	id. , „ 6.
873	id.	id. , „ 7.
874	id.	id. , „ 8.
875	id.	Graf V. zijde 1.
876	id.	id. , „ 2.
877	id.	id. , „ 3.

No.	Plaats.	Korte omschrijving.
878	Toengoe di Balè.	Graf V, zijde 4.
879	id.	id. , „ 5.
880	id.	id. , „ 6.
881	id.	id. , „ 7.
882	id.	id. , „ 8.
883	id.	Graf VI, zijde 1.
884	id.	id. , „ 2.
885	id.	id. , „ 3.
886	id.	id. , „ 4.
887	id.	id. , „ 5.
888	id.	id. , „ 6.
889	id.	id. , „ 7.
890	id.	id. , „ 8.
891	id.	Graf VII, zijde 1.
892	id.	id. , „ 2.
893	id.	id. , „ 3.
894	id.	id. , „ 4.
895	id.	id. , „ 5.
896	id.	id. , „ 6.
897	id.	id. , „ 7.
898	id.	id. , „ 8.
899	id.	Graf VIII, zijde 1.
900	id.	id. , „ 2.
901	id.	id. , „ 3.
902	id.	id. , „ 4.
903	id.	id. , „ 5.
904	id.	id. , „ 6.
905	id.	id. , „ 7.
906	id.	id. , „ 8.
907	id.	Graf IX, zijde 1.
908	id.	id. , „ 2.
909	id.	id. , „ 3.
910	id.	id. , „ 4.
911	id.	id. , „ 5.

No.	Plaats.	Korte omschrijving.
912	Toengoe di Balè.	Graf IX, zijde 6.
913	id.	id. , „ 7.
914	id.	id. , „ 8.
915	id.	Graf X, zijde 5.
916	id.	id. , „ 7.
917	id.	id. , „ 6 } met top.
918	id.	id. , „ 8 } met top.
919	id.	Graf XI, top *a*.
920	id.	id. „ top *b*.
921	id.	Graf XII, zijde 1.
922	id.	id. , „ 2.
923	id.	id. , „ 3.
924	id.	id. , „ 4.
925	id.	id. , „ 5.
926	id.	id. , „ 6.
927	id.	id. , „ 7.
928	id.	id. , „ 8.
929	id.	Graf XIII, zijde 1.
930	id.	id. , „ 2 } met top.
931	id.	id. , „ 4 } met top.
932	id.	id. , „ 3.
933	id.	id. , „ 5.
934	id.	id. , „ 6 } met top.
935	id.	id. , „ 8 } met top.
936	id.	id. , „ 7.
937	id.	Graf XIV, zijde 1.
938	id.	id. , „ 2.
939	id.	id. , „ 3.
940	id.	id. , „ 4.
941	id.	id. , „ 5.
942	id.	id. , „ 6.
943	id.	id. , „ 7.
944	id.	id. , „ 8.
945	id.	Graf XV, zijde 1.

No.	Plaats.	Korte omschrijving.
946	Toengoe di Balè.	Graf XV, zijde 2.
947	id.	id. , „ 3.
948	id.	id. , „ 4.
949	id.	id. , „ 5.
950	id.	id. , „ 6.
951	id.	id. , „ 7.
952	id.	id. , „ 8.
953	id.	Graf XVI, zijde 1·
954	id.	id. , „ 2.
955	id.	id. , „ 3.
956	id.	id. , „ 4.
957	id.	id. , „ 5.
958	id.	id. , „ 6.
959	id.	id. , „ 7.
960	id.	id. , „ 8.
961	id.	Graf XVII, zijde 1.
962	id.	id. , „ 2.
963	id.	id. , „ 3.
964	id.	id. , „ 4.
965	id.	id. , „ 5.
966	id.	id. , „ 6.
967	id.	id. , „ 7.
968	id.	id. , „ 8.
969	id.	Graf XVIII, top *a*.
970	id.	id. , top *b*.
971	id.	Graf XIX, zijde 1.
972	id.	id. , „ 2.
973	id.	id. , „ 3.
974	id.	id. , „ 4.
975	id.	id. , „ 5.
976	id.	id. , „ 6.
977	id.	id. , „ 7.
978	id.	id, , „ 8.
979	id.	Graf XX, zijde 1.

No.	Plaats.	Korte omschrijving.
980	Toengoe di Balè.	Graf XX, zijde 2 } met top.
981	id.	id. , „ 4 } met top.
982	id.	id. , „ 3.
983	id.	id. , „ 5.
984	id.	id. , „ 6 } met top.
985	id.	id. , „ 8 } met top.
986	id.	id. , „ 7.
987	id.	Graf XXI, zijde 1.
988	id.	id. , „ 2.
989	id.	id. , „ 3.
990	id.	id. , „ 4.
991	id.	id. , „ 5.
992	id.	id. , „ 6.
993	id.	id. , „ 7.
994	id.	id. , „ 8.
995	id.	Graf XXII, zijde 1.
996	id.	id. , „ 2.
997	id.	id. , „ 3.
998	id.	id. , „ 4.
999	id.	id. , „ 5.
1000	id.	id. , „ 6.
1001	id.	id. , „ 7.
1002	id.	id. , „ 8.
1003	id.	Graf XXIII, zijde 1.
1004	id.	id. , „ 2.
1005	id.	id. , „ 3.
1006	id.	id. , „ 4.
1007	id.	id. , „ 5.
1008	id.	id. , „ 6.
1009	id.	id. , „ 7.
1010	id.	id. , „ 8.
1011	id.	Graf XXIV, zijde 1.
1012	id.	id. , „ 2 } met top.
1013	id.	id. , „ 4 } met top.

No.	Plaats.	Korte omschrijving.
1014	Toengoe di Balè.	Graf XXIV, zijde 3.
1015	id.	id. , „ 5.
1016	id.	id. , „ 6 } met top.
1017	id.	id. , „ 8 } met top.
1018	id.	id. , „ 7.
1019	id.	Graf XXV, zijde 1.
1020	id.	id. , „ 2 } met top.
1021	id.	id. , „ 4 } met top.
1022	id.	id. , „ 3.
1023	id.	id. , „ 5.
1024	id.	id. , „ 6 } met top.
1025	id.	id. , „ 8 } met top.
1026	id.	id. , „ 7.
1027	id.	Graf XXVI, deksteen.
1028	id.	id. , zijde 1.
1029	id.	id. , „ 2 } met top.
1030	id.	id. , „ 4 } met top.
1031	id.	id. , „ 3.
1032	id.	id. , „ 5.
1033	id.	id. , „ 6 } met top.
1034	id.	id. , „ 8 } met top.
1035	id.	id. , „ 7.
1036	id.	Graf XXVII, deksteen.
1037	id.	id. , zijde 1.
1038	id.	id. , „ 2 } met top.
1039	id.	id. , „ 4 } met top.
1040	id.	id. , „ 3.
1041	id.	id. , „ 5.
1042	id.	id. , „ 6 } met top.
1043	id.	id. , „ 8 } met top.
1044	id.	id. , „ 7.
1045	id.	Graf XXVIII, zijde 1.
1046	id.	id. , „ 2.
1047	id.	id. , „ 3.

No.	Plaats.	Korte omschrijving.
1048	Toengoe di Balè.	Graf XXVIII, zijde 4.
1049	id.	id. „ „ 5.
1050	id.	id. „ „ 6.
1051	id.	id. „ „ 7.
1052	id.	id. „ „ 8.
1053	id.	Graf XXIX. topstuk.
1054	id.	Graf XXX, topstuk.
1055	id.	Graf XXXI, zijde 1.
1056	id.	id. „ „ 2.
1057	id.	id. „ „ 3.
1058	id.	id. „ „ 4.
1059	id.	id. „ „ 5.
1060	id.	id. „ „ 6.
1061	id.	id. „ „ 7.
1062	id.	id. „ „ 8.
1063	Koeta Kareuëng.	Graf III, zijde 1.
1064	id.	Graf IV.
1065	id.	Graf V, zijde 7.
1066	id.	id. „ „ 6.
1067	id.	id. „ „ 5.
1068	id.	id. „ „ 8.
1069	id.	Graf VII, zijde 7.
1070	id.	Graf IX.
1071	id.	Graf XIX, zijde 5.